

- МУЗИЧНА КУЛЬТУРА ВІД СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ ДО ЕПОХИ БАРОКО
- МУЗИЧНА КУЛЬТУРА ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ НА МЕЖІ XVII ТА XVIII СТ. ТВОРЧІСТЬ ГЕНДЕЛЯ І БАХА ЯК НОВИЙ ЕТАП В ІСТОРІЇ СВІТОВОЇ МУЗИКИ
- УКРАЇНЬСЬКА МУЗИКА ЕПОХИ БАРОКО
- ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКА МУЗИКА ЕПОХИ КЛАСИЦИЗМУ
- УКРАЇНЬСЬКА МУЗИКА ЕПОХИ КЛАСИЦИЗМУ

Музична література

РОБОЧИЙ ЗОШИТ

III
рік навчання

Л. І. Малюга, П. Б. Зоріна

РОБОЧИЙ ЗОШИТ
з музичної літератури
3-й рік навчання

Харків
2015

ББК 85.957.319.3 + 85.957.319.8

М 18

ISBN 979-090-071-161-8

Автори-укладачі: Малюга Л. І., Зоріна П. Б. – викладачі музично-теоретичних дисциплін КПСМНЗ «ДМШ №13 ім. М. Т. Коляди»

Робочий зошит з української та зарубіжної музичних літератур. Навчальний посібник для учнів музичних шкіл та музичних відділень шкіл естетичного виховання. 3-й рік навчання.. – Х.: Науково-методичний центр, м. Київ™, 2015.– 128 с.

Робота - переможець Обласного конкурсу з розробки навчально – методичних матеріалів, програм для початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (ШЕВ).

«Робочий зошит з української та зарубіжної музичних літератур» призначений для третього року вивчення курсу музичної літератури в ДМШ і ШЕВ та відповідає Програмі з предмету «Українська та зарубіжна музична література». Зошит містить навчальний матеріал з історії музики від Стародавнього світу до епохи класицизму та поєднує в собі елементи навчального посібника та зошита для практичної роботи (наприклад, в розділах «Коротко про головне» або «Це важливо» узагальнюються основні тези та додається інформація пізнавального характеру).

Методичним завданням укладачів було зробити процес навчання цікавим та активно - пізнавальним, тому запропонований зошит для роботи містить велику кількість різноманітних творчих завдань, у тому числі з нотними прикладами, музичні кросворди, стислі біографії досліджуваних композиторів. Завдання відрізняються не тільки методичними цілями, а й різним рівнем складності та виконуються як на уроці, так і дома.

Деякі завдання являють собою типові зразки, що полегшують як комплексне засвоєння музично - історичних стилів, так і вивчення окремих явищ та жанрових взірців. До таких відносяться біографічні анкети усіх пройдених композиторів, підсумкові кросворди, вікторини з музичними темами, таблиці і схеми, які сприяють засвоєнню теоретичного матеріалу (наприклад, таблиця до циклічної форми – сонати, симфонії, концерту).

Автори сподіваються, що обраний підхід буде цікавим і учням, і батькам а також полегшить роботу викладача музичної літератури.

ББК 85.957.319.3 + 85.957.319.8

У разі використання матеріалів посібника посилання на автора та Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв є обов'язковим.

Видавництво «Науково-методичний центр» запрошує до співробітництва авторів підручників, навчальних посібників, робочих зошитів, хрестоматій тощо для підготовки видань з основних предметів, що вивчаються у дитячих школах естетичного виховання.

Контакти: Тел./факс: (044) 221-60-51, (057) 717-60-51; e-mail: nmc.kiev2014@gmail.com

Навчальне видання

Л. І. Малюга, П. Б. Зоріна

**Робочий зошит з української
та зарубіжної музичних
літератур
3-й рік навчання**

Відповідальний за випуск: Н. М. Ніколаєнко

Коректор: К. М. Боровик

Художнє оформлення: О. Б. Величко

Художник: А. Мінакова

Комп'ютерне макетування: Д. С. Азаренкова

Видання здійснене за ліцензією

Видавець Халімон Л.В. Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 962 від 19.06.2002.

Підписано до друку 15.11.2015. Папір офсетний. Друк офсетний.

Гарнітура Pragmatica. Формат 70x90/16. Умов. друк. арк. 4,68.

Наклад 500 прим. Замовлення

Схвалено Обласним навчально – методичним центром
підвищення кваліфікації працівників культосвітніх закладів.

ISBN 979-0-9007116-1-8

© Малюга Л. І., Зоріна П. Б., 2015

© Л.В. Халімон, 2015

© Науково-методичний центр, м. Київ™, 2015

РОЗДІЛ І

Музична культура від Стародавнього світу до епохи бароко

Огляд основних етапів розвитку світової музичної культури

1

Розставте по порядку стилістичні напрями.

Класицизм

1 _____

Середньовіччя

2 _____

Романтизм

3 _____

Відродження

4 _____

Античність

5 _____

Сучасність

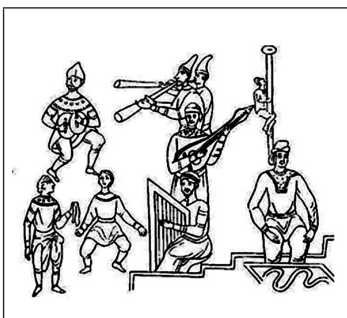
6 _____

Бароко

7 _____

2

Визначте країну, до якої належать музиканти.

3 Виберіть правильну відповідь, підкресливши потрібний варіант.

- Інструменти первісних людей:
а) горни і труби; б) мушлі та луки; в) домри і гуслі.
- Музичні інструменти ситар, вина, саранги належать країні:
а) Китай; б) Єгипет; в) Індія; г) Греція.
- Улюблені музичні інструменти стародавніх цивілізацій:
а) гітара, скрипка, барабан; б) орган, баян, фортепіано;
в) арфа, ліра, авлос.

4 Визначте, який музичний приклад більш давній.

1

2

ТЕМА 2

Музична культура Стародавнього світу

1 Закінчіть речення.

- Панівним музичним ладом Стародавнього Єгипту була _____.
- Жанр гімну (урочистих пісень) уперше з'явився у _____.
- Китайський філософ, який створив вчення про роль музики в суспільстві – це _____.
- Музичні змагання на честь бога Аполона називалися _____.
- У Стародавній Греції мандрівні сказителі, що оспівували подвиги героїв, звалися _____.
- Ім'я німфи, з якою пов'язаний міф про створення флейти Пана – _____.
- Супутниць бога Діоніса називали _____.

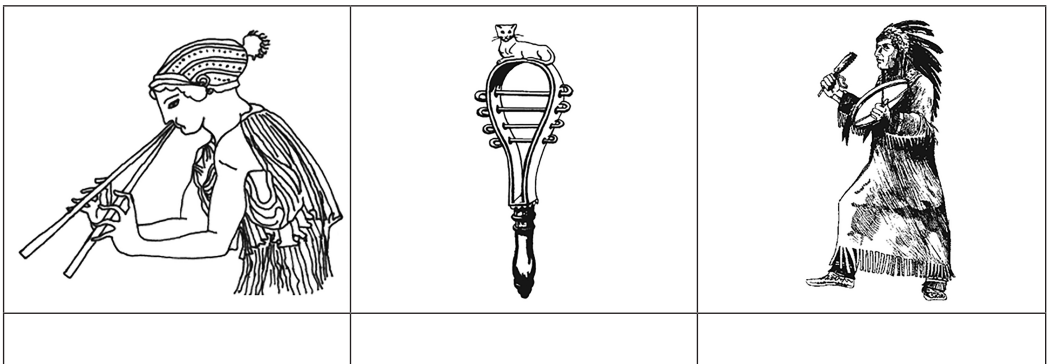
2

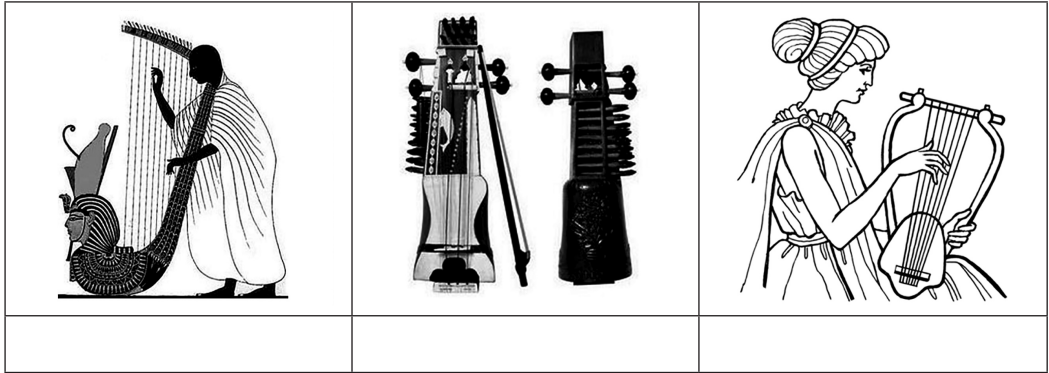
Позначте правильні твердження знаком « + », а неправильні – знаком « - ».

Твердження	+ -
У Стародавній Греції музика була обов'язковим елементом виховання і освіти вільного громадянина.	
Свята на честь бога Діоніса були частиною грецької трагедії. Вони проходили на спеціальному сценічному майданчику в супроводі хору.	
Давньогрецька трагедія – весела вулична вистава з піснями і танцями.	
Аеди і рапсоди – мандрівні співці–сказителі, оспівували подвиги героїв Давньої Греції під акомпанемент струнних щипкових інструментів.	
Давньогрецька музика була одноголосою.	
Олімпійські ігри – це особливі музичні змагання.	
Трагедія – єдиний вид давньогрецького театру.	
Піфагор, Аристотель, Геракліт, Платон, Демокріт – популярні актори–коміки.	
У давньогрецькому театрі були два сценічні майданчики: сцена для акторів і оркестра для чоловічого хору.	
Ліра, кіфара, флейта Пана – китайські народні інструменти.	
Стародавні греки не вміли записувати музичні звуки і ступені ладів.	

3

Визначте стародавні музичні інструменти.

Перевірте себе.

- Свята і гімнастичні змагання двох головних грецьких міст – Спарти і Афін – проходили
  - у повній тиші;
  - під барабанний бій;
  - під музику.
- Веселий спів з танцями – частина народних вистав на честь бога
  - Зевса;
  - Афродіти;
  - Діоніса.
- Особливий майданчик для хору в давньогрецькому театрі – це
  - арена;
  - орхестра;
  - естрада.
- Назва урочистої хвалебної пісні на честь богів або героїв – це
  - частівка;
  - романс;
  - дифірамб.
- Інструменти ліра, кіфара, формінга належать до групи
  - струнних щипкових;
  - дерев'яних духових;
  - ударних.

Це цікаво...

Міфічні образи, пов'язані з музикою, у слов'янській культурі

БОЯН – бог пісень, музики та музичних інструментів. Онук Велеса, син Туру. Також, Баян (Боян) – епічний поет-співець, відомий із «Слова про полк Ігорів»; його ім'я зустрічається також в написах Софії Київської і в Новгородському літописі.

САДКО – Новгородський билинний герой-гусяр, що зберігає міфологічні риси. Його образ сходить до новгородського купця Сотка Ситінича. Одного разу, коли Садко сидів з гусями на березі Ільмень-озера, з глибини вийшла царівна підводного царства Волхова, зачарована грою Садка, і запропонувала йому за прекрасну гру скарб «три риби-золоті пер'я». Садко б'ється об заставу з новгородськими купцями, що виловить рибу «золоті пер'я» у Ільмень-озері. Виграє заставу і стає «багатим гостем». Садко

споряджає торговельні кораблі, але ті зупиняються в морі: гусяр повинен спуститися на морське дно та з'явитися в палатах Морського царя. Садко грає для нього, той пускається в танок, море хвилюється і гинуть мореплавці. Садко припиняє гру, обриваючи струни гусел. Морський цар пропонує Садкові одружитися на морській дівиці, і той обирає Чернаву. Садко засинає після весільного бенкету і пробуджується на березі ріки Чернава. Одночасно повертаються його кораблі.

ЛЕЛЬ – срібноволосий пастушок. Хлопчик дуже гарно грав на дудочці, і зачарований цією грою небесний Лель (бог кохання) подарував тезкові чарівну сопілку з очерету. Під звуки цієї сопілки танцювали навіть дикі звірі, дерева і квіти водили хороводи, а птахи підспівували божественній грі Леля.

Покохала пастушка красуня Світана. Але Лель ніби навіки захопився своєю чарівною владою над природою і не звертав на Світану уваги. Розгнівана красуня підстерегла мить, коли Лель, задрімав в березняку, і непомітно вкрала чарівну сопілку, а ввечері спалила її на вогнищі, сподіваючись, що непокірний Лель нарешті її покохає.

Але Світана помилилася. Не знайшовши своєї сопілки, Лель поринув у глибокий смуток, затужив, а восени і зовсім згаснув, як свічка. Поховали його на річковому березі, і незабаром навколо могили виріс очерет. Він сумно співав під вітром, а небесні птахи йому підспівували. Відтоді всі пастухи майстерно грають на сопілках з очерету, але рідко бувають щасливі в коханні...

Закінчіть речення.

1. Ім'я Індійської богині музики – _____.
2. Свята на честь бога Діоніса називалися _____.
3. Старовинні музичні інструменти струнної щипкової групи: _____.
4. Дифірамб – це _____.
5. Музичні твори, в яких відображені міфічні події стародавнього світу, – _____.

6. Події у міфі «Пан і Сирінга» присвячені створенню музичного інструмента _____

7. Піфійські ігри – це _____

8. Муза Евтерпа-покровителька _____

9. Лади Давньогрецької музики: _____

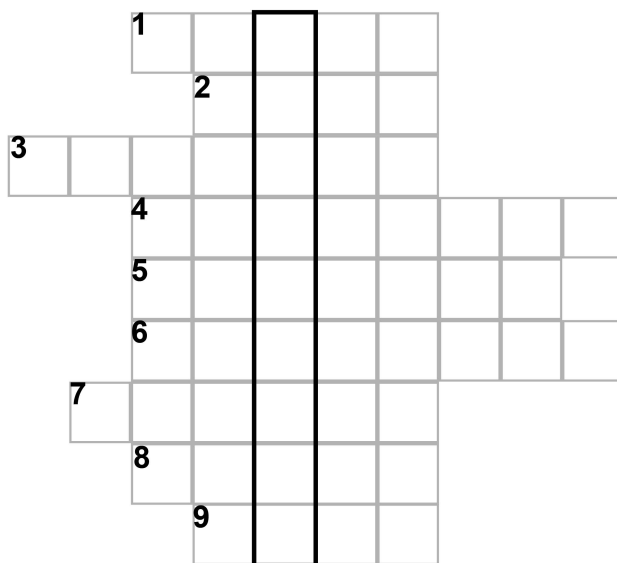
10. Визначні постаті Стародавньої Греції: _____

11. Авлос, сопілка, флейта Пана – музичні інструменти групи _____

12. Пентатоніка – це _____

Розгадавши правильно кросворд, у виділеному стовпчику прочитаєте назву одного з найдавніших духових музичних інструментів на Землі, що належить аборигенам Північної Австралії.

1. Билинний герой, який своєю грою на гусях покорив Морського царя.
2. Музичний інструмент, на якому грав Орфей.
3. Видатний давньогрецький історик.
4. Держава, яка знаходилася між великими ріками Тигр та Євфрат.
5. Духовий музичний інструмент, що винайшла Афіна.
6. Дружина Орфея.
7. Ім'я лісової німфи, в яку закохався Пан.
8. Країна, де покровителькою мистецтва є богиня Сарасваті.
9. Ударний інструмент, який часто використовують шамани під час проведення ритуалів.

Музична культура Середньовіччя

Коротко про головне...

Епоху, що розпочалася з падіння Риму (476 р.) і тривала більше тисячі років, називають Середніми віками. За цей час утворилася більшість європейських народів і держав, сформувалися найважливіші риси європейської культури. На зміну міфологічному прийшов новий релігійний тип культури. Релігія стала рушійною силою цієї епохи, основою духовного життя.

Епоха Середньовіччя поділяється на три головні періоди:

V–VIII ст. – раннє Середньовіччя. У музичному мистецтві утвердився і розвивався так званий григоріанський спів.

Григоріанський хорал – це унісонний хоровий чоловічий спів без супроводу (*a capella*). Сутність цього стилю полягала в підпорядкуванні музики слову, а слово підпорядковувалося релігійному обряду.

VIII–XI ст. – середнє Середньовіччя. Час розвитку міської цехової музики, лицарської музичної культури й музичної теорії. Виникає необхідність створення письмової музичної нотації, єдиної системи метро-ритму й ладів.

XI–XIII ст. – пізнє Середньовіччя. Пов'язане з розвитком багатоголосся в церковній музиці, активним розвитком світської музичної культури, розширенням сфери інструментальної музики.

Головні риси середньовічної музичної культури

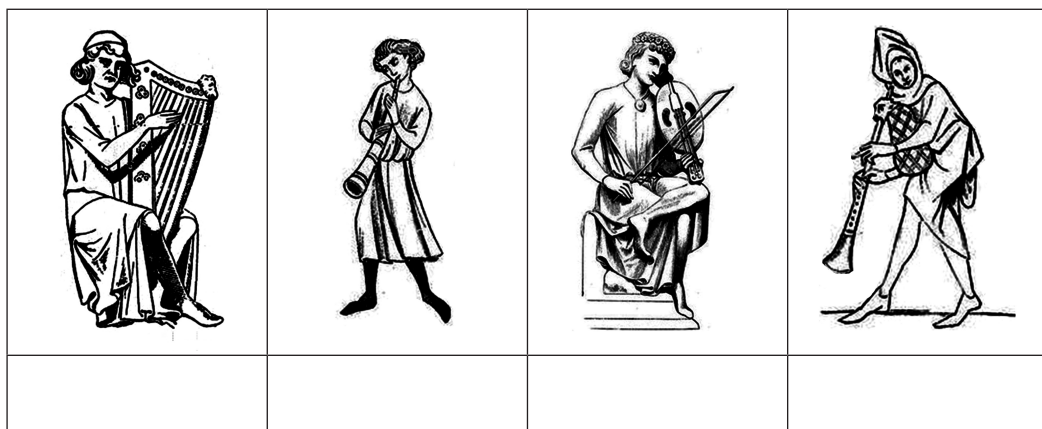
1. Професійною музика могла бути лише в церкві. Тільки в церквах і монастирях навчалися мистецтву співу й створення музики.

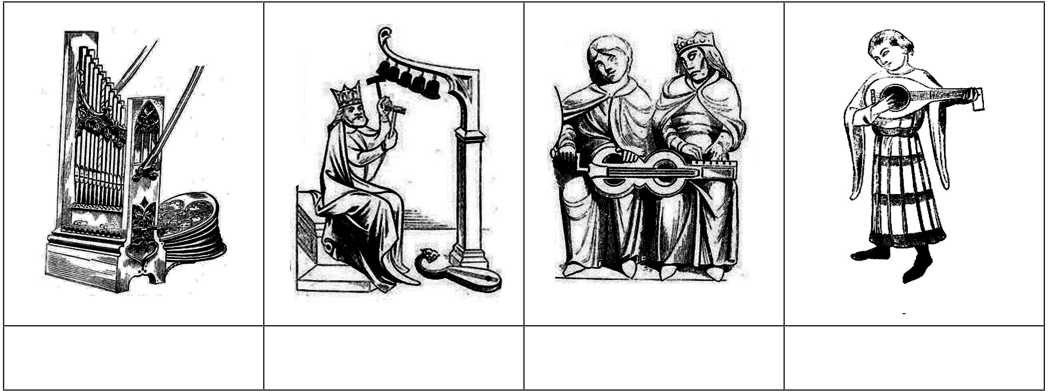
2. Музика була невід'ємною від слова, існувала в єдності з ним.
3. Інструментальна музика («бісівське мистецтво») як така заперечувалася.
4. Існувало три напрямки музичної культури, які практично не перехрещувалися:
  - професійна церковна музика (культова);
  - придворне музично-поетичне мистецтво (світське);
  - народне музичне мистецтво (фольклор).
5. Професійне мистецтво розвивалося на основі заповідей «отців» церкви, таких як Іоанн Златоуст, Августин, Клемент Олександрійський, Василь Кесарійський та ін.

1 Дайте відповіді на запитання.

1. Як записували музичні звуки в ранньому Середньовіччі? _____
2. Як називалися середньовічні ноти? _____
3. Що вони означали? _____
4. Хто такий Гвідо з Ареццо? _____
5. Що нового він вигадав для запису нот? _____
6. У якому столітті це сталося? _____

2 Визначте музичні інструменти Середньовіччя, вкажіть групу, до якої належить інструмент.

3 Заповніть пропуски в реченнях.

1. Старовинний церковний спів називався _____.
2. Він отримав таку назву на честь _____.
3. Цей одноголосний наспів виконувався _____ хором _____ мовою.
4. Основна форма богослужіння в католицькій церкві – _____.
5. Вона виконувалася _____ мовою.
6. Католицька _____ складалася з п'яти основних частин: I – _____, II – _____, III – _____, IV – _____, V – _____.
7. Католицька _____ могла супроводжуватися інструментом _____.

ТЕМА 4

Музична культура Київської Русі

1 Заповніть пропуски в реченнях.

В період _____ побутувало кілька напрямів музичного мистецтва – народно-пісенна традиція, музика княжого двору та церковна музика.

Носієм *народно-пісенної традиції* був _____. До цього напрямку відносяться веснянки, _____.

Музика була обов'язковою складовою обрядових свят. Наприклад _____.

При княжому дворі утримували гусярів (грали на _____) та співаків–дружинників. У своїх піснях вони славили подвиги _____ та їхніх ратників, згадували героїчні події минулого, піднімали бойовий дух дружини князя. Серед них найлегендарнішим був _____, про якого згадується у «Слові _____». Музичний супровід звучав під час _____ іноземних послів, а також у військових _____. Музика та спів були обов'язковими в освіті бояр, князів та їхніх дітей.

Великою популярністю в Київській Русі користувалися _____ – народні співці та виконавці на гуслах, дудках, сопілках. Без них не обходилося жодне весілля чи свято.

Церковна музика отримала широкий розвиток після прийняття _____ у 988 році. На ті часи церковний _____ спирався на традицію _____ (східної) культури, адже Київ перейняв саме візантійський православний церковний обряд. Їхній спів називався хоровою монодією (_____). Записували спів за допомогою спеціальних знаків – _____. Їх ще називали _____. Ці знаки походили від візантійських _____.

З часом у Києві сформувався власний духовний спів – _____ розспів. Починаючи з XII ст. – періоду найбільшого розквіту Київської Русі, – він став основною формою церковного співу і отримав назву _____.

У _____ богослужінні кожен тиждень, починаючи від Великодня (Христового Воскресіння), мав свій глас – _____. Їх було _____. Центральним жанром _____ богослужіння була _____.

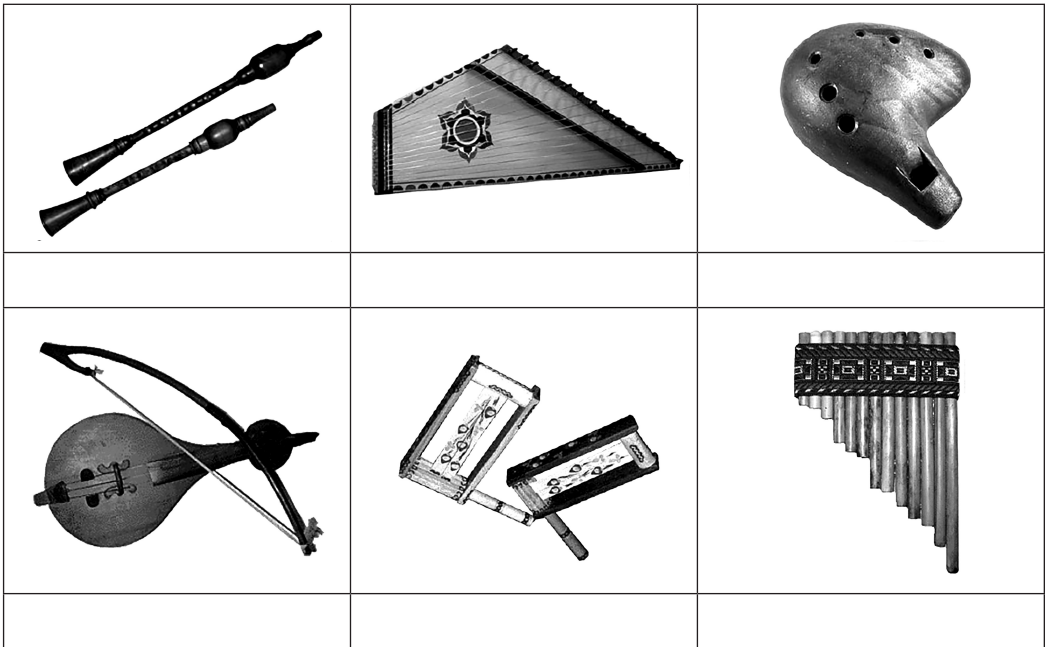
Від католицької _____ вона відрізнялася _____.

Головними жанрами церковно-співочого мистецтва були _____.

Пізніше виник новий тип пісні – демествений розспів, який можна порівняти з _____.

2

Визначте музичні інструменти Київської Русі, вкажіть групу, до якої належить інструмент.

3

Дайте відповіді на запитання, заповніть пропуски в реченнях.

1. Що стало причиною появи професійного церковного мистецтва в Київській Русі? _____

_____.

2. Як записувалися музичні звуки у Київській Русі? _____

_____. Вони називалися _____

_____.

3. Назвіть музичні інструменти Київської Русі. До якої групи вони належать? _____

_____.

4. Тип пісні, який можна порівняти з юбіляційним співом на Заході, називається _____

_____.

5. Носіями народного мистецтва були _____

_____.

6. Літургія – це _____

_____.

7. Стихири, тропарі, блаженни, псалми, гімни – це _____

8. Канти релігійного змісту називалися _____

4

Спустися з музичного Олімпу, заповнивши клітинки.

1. Назва ноти, що латиною пишеться «Е».
2. Актор, який створює сценічний образ за допомогою міміки, пластики і жесту.
3. У грецькій міфології – богині-покровительки мистецтва, поезії і наук.
4. У середньовічній Франції – вокальний багатоголосний твір, в якому одночасно звучали кілька мелодій з різними словами.
5. Ручна клавіатура на органі.
6. Назва знаків для запису нот у Київській Русі.

7. Середньовічний поет і музикант при дворі знатного феодала Франції чи Англії.

8. Звукоряд, побудований на звуках гами без підвищень і знижень.

9. У середньовічній Німеччині – мандрівний лицар, поет і музикант.

10. Один із давньогрецьких та середньовічних ладів, що походить з історичного регіону Греції – Фрігії.

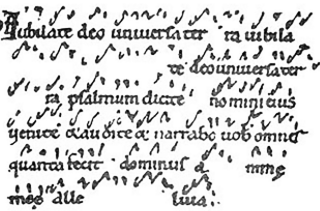
11. Музичний супровід основної партії або головної мелодії вокального чи інструментального твору, виконується оркестром, ансамблем, хором або на окремому інструменті.

12. Поліфонія.

1												
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												
9												
10												
11												
12												

5

Визначте тип нотної нотації та ареал її розповсюдження.

ТЕМА 5

Музична культура епохи Відродження

Це неймовірно...

Людина, яка випередила свій час

Леонардо да Вінчі – засновник Високого Відродження – випередив на багато століть свій час, займався усіма областями людського знання. Він вивчав математику, закони руху тіл, природу світла, рух планет, минуле Землі, рослинний і тваринний світ. Його можна вважати засновником багатьох галузей сучасної науки. До нас дійшло близько семи тисяч сторінок з його записами, кресленнями і малюнками.

1

Заповніть пропуски в реченнях.

1. Епоха Відродження, або _____ (фр. *renaissance*), – поворотний момент в історії культури європейських народів.
2. В країні _____ нові віяння з'явилися вже на рубежі XIII–XIV ст., в інших країнах Європи – у XV–XVI століттях.
3. Ця епоха охоплює період близько трьох сторіч, а саме з _____ ст.
4. Діячі Відродження визнавали людину – її благо і право на вільний розвиток особистості – найвищою цінністю. Такий світогляд отримав назву « _____ » (від лат. *huma-nus* – людський, людяний).

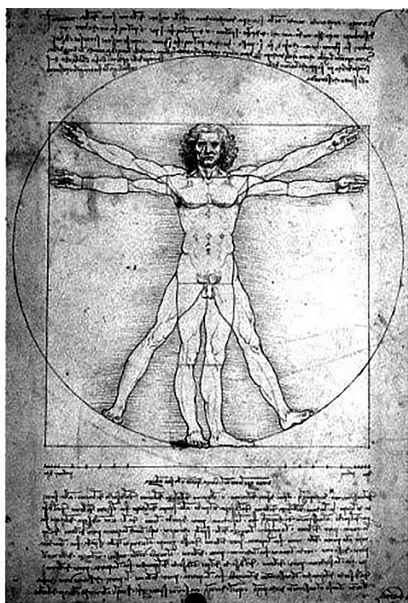

5. Ідеал гармонійної людини, прекрасної зовні і внутрішньо, вони шукали в зразках _____ мистецтва.

6. Для всієї епохи Відродження характерна перевага вокальних жанрів, зокрема вокальної _____, це вид багатоголосся, заснований на одночасній комбінації й розвитку кількох самостійних мелодійних голосів.

Це цікаво...

В епоху Відродження змінюється ставлення до людини. На провідне місце виходить особистість з її прагненням до самовираження та визнання. З'являється авторство, митці підписують свої твори. Такі зміни призвели до необхідності створювати музику. Сьогодні це звучить дивно, але ж слово «композитор» походить від латинського *compositio*, що означає складання (з вже готових елементів), примирення (тобто узгодження того, що вже дано). І справді, в Середні віки музику не творили, а складали, «примирюючи» один з одним різні елементи канону. Тепер же з'являється потяг саме до винаходу

(лат. *inventio*) музичного матеріалу. Саме Відродження відкриває в композиторі винахідника, і відтоді ми сприймаємо композитора як творця чогось принципово нового.

В епоху Відродження в середовищі гуманістів уперше формується інтелігенція (у перекладі з лат. «той, хто здатний все зрозуміти») – група людей, яка займається розумовою діяльністю як професійною працею. Тоді ж ознакою гарного виховання стала неодмінна художньо-творча освіта.

Дайте відповіді на запитання, закінчіть речення.

1. Як називається новий жанр музично–театрального мистецтва, що виник завдяки поєднанню Мадригалу і інсценування його сюжету акторами? _____.
2. Цей жанр призвів до появи _____.
3. Як називався найдавніший вид італійського театрального мистецтва? _____.

4. Види клавішних інструментів епохи Відродження – це _____.

5. До якої групи музичних інструментів належить лютня? _____.

Поєднайте стрілочками слова з лівої колонки з відповідними визначеннями у правій колонці.

Джованні
П'єр-Луїджі
да Палестріна

Старовинний іспанський танець XVI століття у формі варіацій на незмінний бас.

Мотет,
мадригал

Жанр світського музичного мистецтва у Франції XV-XVI ст., багатоголосна пісня.

Клавесин,
лютня, віола,
клавикорд

Послідовне проведення однієї й тієї самої мелодії у всіх голосах поліфонічного твору.

Канон

Італійський композитор епохи Відродження; головний представник римської композиторської школи.

Пасакалія

Провідні музичні жанри епохи Відродження.

Шансон

Музичні інструменти, розповсюджені в Європі в епоху Відродження.

В цей час на Україні...

На території України до XVI ст. формується епічний жанр думи, та історичної пісні. Він пов'язаний із творчістю кобзарів, які співали, акомпануючи собі на струнно-щипковому інструменті – кобзі. В цих творах відображалася драматична історія українського народу. Зміст найстаріших дум та історичних пісень пов'язаний з визвольною боротьбою проти татар і турок та проти поневолення пансько-шляхетською Польщею. Найбільш відомі з них – «Дума про Марусю Богуславку», «Дума про Самійла Кішку», «Хмельницький та Барабані», «Дума про трьох братів Озівських» та ін.

Кобзар

Період відродження пов'язаний із розвитком багатоголосного співу в православній церковній музиці. Спочатку це був рядковий спів, заснований на знаменних інтонаціях. Потім на його основі виникає і розвивається партесний спів. У партесному співі відбувається поступовий перехід від суворого знаменного розспіву до елементів акордового складу, гомофонно-гармонічної погодженості «вертикалі» і до посилення наспівності, кантиленності.

Поступово в партитурі співу крюкове письмо змінилося сучасною нотацією, а замість гласів усталилася мажорно-мінорна система.

4

Дайте відповіді на запитання, закінчіть речення.

1. Кант – це _____
_____.
2. Кант починає свою історію в _____.
3. Які є види кантів за тематикою? _____
_____.
4. Назви склад виконавців кантів – _____
_____.
5. Як називалися виконавці дум? _____
_____.
6. На яких інструментах грали виконавці дум? _____
_____.
7. Яким подіям були присвячені думи? _____
_____.
8. В чому полягає особливість думи, на відміну від історичної пісні? _____
_____.
9. До якого жанру належить дума? _____
_____.

Бароко в західноєвропейській музиці. Зародження і розвиток опери у XVII–XVIII ст. Інструментальна музика епохи бароко. А. Вівальді. Концерти «Чотири пори року»

1 Заповніть пропуски в реченнях.

Наприкінці _____ століття в _____ склався художній стиль бароко, що перекладається як _____. Стиль бароко представлений в усіх царинах культури – _____
_____. Представники літератури – _____, скульптури та образотворчого мистецтва – _____
_____. Визначні представники стилю бароко – композитори Італії – _____
_____, Франції – _____, Англії – _____ та Німеччини _____.

Це важливо...

Спочатку опера мала назву «драма для музики» (іт. *drama per music*); її ідея народилася в художньому гуртку – Флорентійській камераті на зламі XVI–XVII ст. Опера почала швидко розвиватися і незабаром в Італії та інших європейських країнах утворилися свої оперні школи.

Італія: кращі риси різних шкіл – увагу до поетичного слова (Флоренція), духовний підтекст (Рим), монументальність (Венеція) – поєднав в своїй творчості К. Монтеверді. Він додав небувалу ліричну і драматичну виразність, різноманітність у вокальні партії, хори, оркестрові епізоди. В опері «Орфей» К. Монтеверді почав складатися співучий аріозний стиль – найважливіша риса італійської оперної музики. Пізніше з'являються два різновиди італійської опери – опера-*seria* (драматична, лірична), та опера-*buffa* (комічна).

Франція: з'явився свій різновид опери – лірична трагедія (фр. *tragedie lyrique*). Творцем цього жанру став композитор Жан Батист Люллі, а продовжував традицію Жан Філіп Рамо. Її риси – балетні танці, урочисті марші та монументальні хори. Разом з міфологічними сюжетами, розкішними костюмами, зображенням чарівних чудес за допомогою театральних машин все це відповідало блиску

і пишності придворного життя за часів царювання французького короля Людовика XIV.

Англія: найвидатнішим композитором став Генрі Перселл. Музика єдиної опери – «Дідона та Еней» – полонить проникливою лірикою, поетичною фантастикою і колоритними народно-побутовими образами.

Німеччина: першу в Німеччині оперу «Дафна» створив видатний німецький композитор добахівської епохи Генріх Шютц.

2

Дайте відповіді на запитання.

1. Як спочатку називали оперу? _____.
2. Коли з'явилася назва «опера», як перекладається? _____
_____.
3. Назвіть перші опери та їх авторів. _____
_____.
4. Що таке речитатив? _____
_____.
5. Як будувалася опера? _____
_____.

3

Видатні композитори епохи бароко.

Антоніо Вівальді (1678–1741)

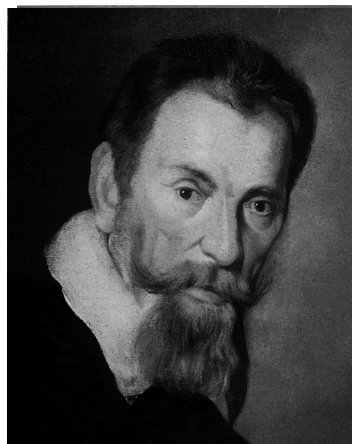
Блискучий скрипаль–віртуоз. Творчість після його смерті була надовго забута; відродження відбулося у 20-ті роки ХХ ст. Спадщина Вівальді величезна: 465 інструментальних концертів, понад 40 опер, 23 увертюри, 76 сонат (з них 12 тріо-сонат), світські кантати, культова музика та інші. Неперевершений майстер концерто-гроссо; нові оркестрові засоби – звуконаслідування, контрасти; твори мають програмні назви.

Клаудіо Монтеверді
(1567–1643)

З юності він писав і виконував мадригали; грав на органі, віолі та інших інструментах. У Венеції завдяки Монтеверді в 1637 р. відкрився перший у світі публічний оперний театр. Перед смертю Клаудіо Монтеверді прийняв духовний сан.

У творах Монтеверді уперше з'являється увертюра; велика роль оркестру, що розповідає про події та персонажів; опери Монтеверді заклали основи венеціанської оперної школи (опери «Орфей», «Коронація Поппеї», «Аріадна»).

Алесандро Скарлатті (1660–1725)

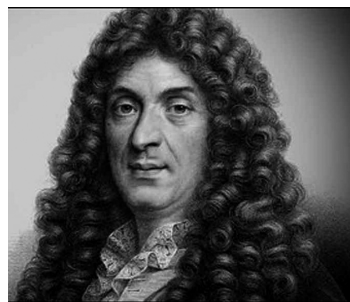
Основоположник неаполітанської оперної школи; сюжет розкриває емоційну сторону драми; спадщина – опери, кантати, інструментальні твори.

Жан Філіп Рамо (1683–1764)

Писав у жанрі ліричної трагедії; поглибив психологічні характеристики героїв, долав зовнішній блиск та помпезність; посилив роль оркестру, сформував «французьку» увертюру.

Жан Батист Люллі (1632–1687)

Творець жанру ліричної трагедії; писав опери на сюжети з античної міфології й епічних поем Відродження («Кадм і Герміона», «Альцеста», «Атіс»); створив багато інструментальної музики; видатний диригент і постановник.

Арканджело Кореллі (1653–1713)

Блискучий скрипаль, вихованець болонської школи, жив у Римі; один із творців жанру концерто-гроссо, що мав сонатний та сюїтний принципи побудови.

Франсуа Куперен (1668–1733)

Написав для клавесина понад 250 п'єс, а також концерти, тріо-сонати, органні меси та мотети.

Генрі Перселл

(близько 1659–1695)

Народився в Лондоні в сім'ї придворного музиканта; вивчав особливості звучання різних інструментів; написав багато вокальних, інструментальних, музично-театральних творів, опера «Дідона і Еней».

4

Впишіть терміни до запропонованих визначень, використовуючи наведений список.

Монодія, ораторія, увертюра, «Дідона та Еней», кантата, мелізм, клавірні п'єси-мініатюри, сюїта, пасіони або страсті, італійські скрипкові майстри.

1. Інструментальний вступ до великого музичного твору, від фр. *відкриття*, *початок* _____.
2. Сольний спів у супроводі інструменту, розроблений Флорентійською камератою – _____
_____. На відміну від середньовічного трактування терміну.
3. Великий концертний твір на певний сюжет для солістів, хору та симфонічного оркестру, від лат. *говорю*, *благаю* – _____
_____.
4. Твір для співу з інструментальним супроводом; пізніше – концертний твір з кількох частин для солістів, хору й оркестру, від італ. *співати* – _____.
5. Перша англійська національна опера – _____.
6. Вишукано прикрашена мелодика, що є «мереживом» коротких звуків – _____.
7. Кілька контрастних за характером танцювальних п'єс, об'єднаних в цикл, з фр. «ряд», «*послідовність*» _____
_____.

8. Аматі, Гварнері, Страдіварі з міста Кремона _____
9. Витончені музичні жанри французької інструментальної музики, сповнені мелізмів – _____
10. Особливий тип ораторії, що оповідає про страждання і смерть Ісуса Христа – _____

Оберіть правильну відповідь, підкресливши потрібний варіант.

- З якими століттями пов'язаний розквіт інструментальної музики?
а) XVII– XVIII ст.; б) XX – XXI ст.; в) XV – XVI ст.
- Які інструменти були популярні в цей час?
а) саксофони та кларнети; б) сопілки та трембіти;
в) скрипки та клавіри.
- Які нові жанри з'явилися в інструментальній музиці?
а) балади та ноктюрни; б) мотети та мадригали;
в) тріо-сонати та концерти.
- Що таке сольний інструментальний концерт?
а) змагання одного інструменту з усім оркестром; б) великий концертний твір на певний сюжет для солістів, хору та симфонічного оркестру; в) сольний спів у супроводі інструменту.
- Як італійською називається концерт для оркестру?
а) кончерто грорсо; б) драма для музики; в) кантаре.
- Хто з видатних композиторів XVII–XVIII століть створював інструментальні концерти?
а) О. Лассо та Палестрина; б) А. Кореллі та А. Вівальді;
в) Й. Гайдн та Л. ван Бетховен.
- Як складаються концерти Вівальді?
а) 3 частини (швидко – повільно – швидко); б) кілька частин контрастного типу; в) 2 частини (швидко – повільно).
- Які твори належать французьким композиторам-клавесиністам?
а) «Лемент Парижа» та «Matona mia cara»; б) «Орфей» та «Дідона і Еней»; в) «Проворна» та «Зозуля».
- У яких європейських країнах склалися знамениті школи клавірного мистецтва?
а) Італія; б) Франція; в) Англія.
- Назва організації, що поставила собі за мету відродити античну трагедію –
а) Фермата; б) Камерата; в) Катастрофа.

11. Бароко – це
 а) елемент костюма; б) прізвище композитора XVIII століття; в) назва музичного інструменту; г) стиль у мистецтві кінця XVII – початку XVIII століття.
12. Хто написав цикл концертів «Пори року»?
 а) Й. С. Бах; б) В. А. Моцарт; в) А. Вівальді.
13. Що таке поліфонія?
 а) марка мобільного телефону; б) багатоголосна музика; в) музичний інструмент; г) назва твору.

З'єднайте стрілочками слова з лівої колонки з відповідними визначеннями в правій колонці.

Скрипка, орган, клавир	Видатні композитори кінця XVII – першої половини XVIII століття, що створили безліч шедеврів скрипкової та оркестрової музики
Кореллі, Тореллі, Вівальді	Французькі композитори-клавесиністи XVII–XVIII століть
Прелюдія, фантазія, токато	Видатні представники німецької органної школи
Бароко, рококо, ампір	Музичні інструменти, поширені у Європі в XVII–XVIII століттях
Рамо, Куперен, Дакен	Популярні жанри органної музики XVII століття
«Чотири пори року», «Буря на морі», «Полювання»	Відомі стилі європейського мистецтва XVII–XVIII століть
Бьом, Букстехуде, Пахельбель	Назви програмних концертів А. Вівальді

Відзначте головне.

Роль Антоніо Вівальді у розвитку музичної культури: перший скрипаль; віртуоз; творець першого сольного інструментального концерту; перший рудоволосий композитор; композитор, який мав сан абата.

Заповніть пропуски в реченнях.

1. Однією з головних рис музики бароко стало _____, це проявлялося у _____.
2. Знамениті школи органного мистецтва XVII–XVIII століть склалися в європейських країнах _____.
3. Видатні німецькі органісти цього періоду _____.
4. В композиціях Вівальді зустрічаються жанрові картини, танці, мальовничі пейзажі, звуконаслідування (пташиний спів, _____), що називається _____.
5. Новаторство у жанрі концерту проявилось в змаганні між _____, часто Вівальді використовував _____, обирав для соло рідкісні на той час інструменти – _____.
6. Багато концертів Вівальді мають програмну назву – _____.

З перелічених нижче жанрів підкресліть ті, яким дала життя епоха бароко.

Мотет, опера, соната, ораторія, духовний концерт, сюїта, кантата, програмна оркестрова музика, григоріанський хорал, concerto grosso, токата, фуга, сольний концерт, електронна музика, балада.

РОЗДІЛ II

Музична культура Західної Європи на межі XVII та XVIII ст. Творчість Генделя і Баха як новий етап в історії світової музики

Г.Ф. Гендель (1685–1759)

«Мені було б прикро, якби я доставляв людям тільки задоволення; моя мета – робити їх кращими», – Г. Ф. Гендель.

«Ви можете зневажати кого і що завгодно, – говорив Б. Шоу, – але ви безсилі перечити Генделю».

«Це була людина великої самоповаги і гідності, зі зв'язками при дворі, з великими знайомствами серед аристократії. Крім того, це був великий бізнесмен, прагматик, що вмів добиватися своїх цілей», – науковий співробітник будинку-музею Генделя Джейн Кокрофт.

Впишіть відсутні відомості.

Георг Фрідріх Гендель

Национальну _____ приналежність
Генделя виборюють Німеччина
і _____. У Німеччині Гендель
народився у _____ році (у тому ж
самому, що і _____), на
німецькій землі склалася творча осо-
бистість композитора, його худож-
ні інтереси, майстерність. Потім жив
у _____. А найбільша части-
на життя і діяльності Генделя пов'яза-
на з _____ (прожив там
близько 50-ти років).
Георг _____ Гендель на-
родився у містечку _____, що
у _____, у сім'ї ци-
рульника-хірурга. Спочатку _____
не сприймав серйозно за-
хоплення Георга _____, але після того, як малий

Гендель _____ для _____ Саксонського, той порадив дати хлопцю якісну музичну освіту. Георг навчається у органіста і _____ – Фрідріха Вільгельма _____ гри на скрипці, _____, _____, _____, вчить органну _____, знайомиться з творами _____ композиторів.

В _____ році Гендель виїжджає до Гамбурга – міст, що має перший в країні _____, змагається з театрами Франції та Італії. Тут у 1705 році з'являються його перші _____ «Альміра» (Генделю допомагав відомий _____ Й. Маттезон) та «Нерон».

Гендель вирушив на _____ роки до Італії, відвідав Флоренцію, _____, _____, _____, познайомився з видатними музикантами _____. В операх _____ композитор оволодів італійським оперним стилем _____.

В _____ році Гендель працює у місті _____, потім переїздить до _____. Георг Фрідріх пише _____ «Te Deum», та домагається дозволу на його виконання, написавши _____ для королеви Анни. Так Георг Фрідріх Гендель став офіційним композитором _____. В _____ р. в Лондоні було створене товариство *Royal Academy of Music* («_____»). Гендель працював у ньому як композитор і _____ та здійснив близько 500 _____!

В Англії Г.Ф. Гендель відомий як оперний композитор, _____.

Починаючи з _____ року після тяжкої хвороби Георг Фрідріх створював лише _____ (всього 27). Для сюжетів ораторій Гендель використовував тексти _____, а також праці Софокла, Мільтона, Расіна тощо. В основу його найвеличнішої ораторії «_____» (створена в _____ р.) був покладений текст поеми Дженнеса; у квітні 1742 р. в _____ відбулася її прем'єра.

В _____ р. в Англії почалася війна, і Гендель написав дві _____, в яких закликав відстояти національну незалежність Англії. В 1746 р. він завершив ораторію «_____» (під час визвольної війни в Німеччині вважалась ораторією свободи).

Серед найвідоміших ораторій Генделя _____

У 1749 Гендель написав сюїту «Музику для королівських феєрверків» (Fireworks Music) для святкування з приводу укладення в Аахені мирного договору.

В 1750 р. Гендель побував на батьківщині – востаннє відвідав своє рідне місто _____. Г.Ф. Гендель, як і Й.С. Бах, поступово втрачав зір. Та не зважаючи на повну втрату зору, виступав як _____. 14 квітня _____ р. Георга Фрідріха Генделя не стало. Його поховали у _____. Величний хор «_____» з ораторії «_____» став національним духовним гімном Англії.

Цікаво, що...

У 1710 році Гендель стає придворним диригентом Ганновера у герцога Георга Людвіга. Але в маленькому Ганновері Генделю дуже швидко стало тісно і він відправляється в Лондон, де пише для лондонських театрів одну оперу за одною. Успіх у публіки і блиск величезного міста зачарував композитора. Він вирішує осісти в Лондоні. Але герцог злився на недбайливого службовця, а Гендель з Лондона не повертався. У 1714 році герцог Ганноверський вступив на англійський престол з ім'ям Георга I. Гендель, зрозуміло, відчув себе більш ніж ніяково, і шукав, як примиритися з королем. Але король любив музику, і Гендель придумав організувати грандіозну виставу на Темзі, посадивши на три баржі по оркестру і виконавши три сюїти під вікнами королівського палацу (знаменита «Музика на воді»). Король розчулився, і опальний композитор був прощений.

* * *

Наприкінці літа 1742 року, майже не перериваючись на їжу та сон, Гендель написав свій найзнаменитіший твір – ораторію «Месія», як вдячність Богові за те, що повернув йому творчий дар після важкої хвороби. Гендель дав обітницю, що всі кошти від виконання «Месії», де б і коли б ораторія не виконувалася, будуть використані на допомогу тим, хто потребує. Упродовж останніх десяти років жит-тя Гендель регулярно виконував «Месію», та усі ці виконання були благодійними і йшли на користь Виховного будинку в Лондоні.

Підкресліть правильну відповідь.

- У якій галузі музичного мистецтва найяскравіше проявилася творчість Г. Ф. Генделя та Й. С. Баха?
  - церковна музика;
  - фольклор;
  - міські побутові жанри.
- Г. Ф. Гендель на протязі свого життя
  - весь час подорожував;
  - жив тільки в Німеччині;
  - жив і працював спочатку у Німеччині, потім в Італії та Англії.
- Г. Гендель пише для королеви Анни
  - гімн «Te Deum»;
  - ораторію «Месія»;
  - концерт-гроссо «Полювання».
- У товаристві Royal Academy of Music («Королівська академія музики») Гендель працював як
  - майстер феєрверку;
  - композитор і постановник;
  - органіст.
- В основу ораторії «Месія» був покладений текст
  - поєми Дженнеса;
  - тексти Старого та Нового Завітів;
  - праці Софокла та Архімеда.
- Серед найвідоміших ораторій Генделя –
  - «Радаміст», «Оттон», «Юлій Цезар», «Тамерлан», «Роделінда», «Адмет»;
  - «Орфей», «Коронація Поппеї», «Аріадна»;
  - «Саул», «Ізраїль в Єгипті», «Самсон», «Месія», «Юда Маккавей», «Ефта».
- Національним духовним гімном Англії є:
  - величний хор «Алілуя» з ораторії «Месія»;
  - арія Клеопатри з опери «Юлій Цезар»;
  - сарабанда (четверта частина) з сюїти ре-мінор для клавесина.

Позначте правильні твердження знаком «+», а неправильні – знаком «-».

Твердження	±
Спадщина Генделя – це опери, ораторії, органні та інструментальні твори.	
Творчість Генделя отримала широке визнання у сучасників.	
Визначні опери Генделя «Нерон», «Геркулес», «Валтасар», «Йуда Маккавей».	
Сюїта № 7, соль-мінор Генделя складається з алеманди, куранти, сарабанди та жиги.	
Найвеличніша ораторія Генделя «Месія» написана у 1741 р.	

Знамениті твори «просторової музики» – «Музика на воді» (Water Music) та «Музика для королівських феєрверків» (Fireworks Music).	
--	--

Впишіть терміни до запропонованих визначень, використовуючи наведений список.

Клавір, опера seria, ораторія, просторова музика, пасакалія, сарабанда, гомофонія, хорал, basso continuo, увертюра.

1. Хоровий спів релігійного змісту – _____.
2. Склад фактури, при якій голоси розмежовуються на головний і акомпануючий (з грецьк. – *рівний*) – _____.
3. Збірна назва клавішних інструментів (клавикорд, чембало, спінет, клавесін) – _____.
4. Старовинний іспанський танець (з ісп. – *проходити, вулиця*) – _____.
5. Партія акомпанементу в ансамблевій музиці (іт. – *безперервний бас*) – _____.
6. Інструментальний вступ до великого музичного твору, (від фр. *відкриття, початок*) – _____.
7. Великий концертний твір на певний сюжет для солістів, хору та симфонічного оркестру (від лат. *говорю, благаю*) – _____.
8. Старовинний іспанський народний танець, на $\frac{3}{4}$ – _____.
9. Музика для відкритої місцевості – _____.
10. Жанр італійської опери, виник в кінці XVIIст. (іт. – *серйозна опера*) – _____.

Й.С. Бах (1685 – 1750)

«Тільки з одного джерела усі можуть вічно черпати; це джерело – Й.С. Бах».

Р. Шуман

«Не струмок! – Море повинно бути йому ім'ям»

Л. ван Бетховен

Йоганн Себастьян Бах

1

Впишіть відсутні відомості.

Йоганн Себастьян Бах

Йоганн Себастьян Бах – великий _____ композитор. Він народився в місті _____ в родині міського _____ . Десяти років хлопчик осиротів, і його узяв на виховання _____ брат, який служив церковним _____ в місті _____. З _____ років Бах почав самостійне життя. За гарний голос він був прийнятий співаком з виплатою _____ до школи при церкві Св. Михайла в місті _____.

У _____ році молодий музикант закінчив школу. В пошуках цікавої творчої роботи він переїжджав з місця на місце, служив церковним _____ у невеликих містах Німеччини: _____, _____. З великою старанністю Бах вивчав музику славетних німецьких, _____ і _____ композиторів, таких, як _____, _____, _____. У місті Мюльхаузені вперше друкується один з творів композитора – кантата «_____». Допитливий музикант спеціально відвідав міста _____, _____, _____, щоб послухати відомих німецьких органістів _____, _____, _____. Зростає популярність і самого Йоганна Себастьяна як виконавця-імпровізатора на _____ і _____. Про його віртуозність склалися легенди.

У 1707 році Бах одружився зі своєю кузиною Марією _____ Бах і через рік влаштувався в місті. Тут він служив міським _____ у придворній _____ герцога Вільгельма _____. Саме в цей час композитор створив найзнаменитіші твори для органа: _____

_____

_____

В 1717 році Бах із сім'єю переїхав до _____, де прослужив _____ років капельмейстром при дворі князя _____. В його обов'язки входило _____

Тепер у своїй творчості композитор звернувся до жанрів скрипкової, віолончельної, _____ і _____ музики. Серед творів цих років _____

В 1720 році раптово померла дружина Баха, залишивши йому _____ дітей. Через _____ років композитор одружився вдруге на _____ Вількен, вона була талановитим музикантом з гарним голосом. Займаючись з нею, Бах склав із своїх п'єс і частково з п'єс інших авторів дві клавірних збірки під назвою «_____».

В 1723 році Бах з великою сім'єю переїхав до _____, де отримав посаду при церкві _____. Він був зобов'язаний _____

Незважаючи на велику зайнятість по службі, Бах написав тут багато музики в різних жанрах, в тому числі свої кращі вокально-інструментальні композиції _____

З'явилися і нові твори для клавіру – _____

Своєрідним підсумком роботи композитора над поліфонією стала збірка «Мистецтво _____».

У 1729–1740 роках Бах очолював товариство любителів музики під назвою «_____». Товариство влаштувало концерти _____ музики. Бах виступав у них як соліст і _____. Для концертів товариства Йоганн Себастьян склав багато _____, і _____ творів світського характеру.

Діти Баха були дуже музичні. Сини _____ стали відомими _____

_____ . Для своєї родини Бах складав _____
і _____ ансамблі.

Останні роки життя композитор багато хворів. Він помер у місті _____ у 1750 році, так і не отримавши належної _____.

Широкий інтерес до музики Баха виник тільки в _____ столітті. В _____ році під управлінням німецького композитора _____ в місті _____ з великим успіхом були виконані «_____». І з цього часу музика Баха посіла гідне місце у світовій музичній культурі.

Заповніть пропуски в реченнях.

1. Й. С. Бах – великий _____ композитор першої половини _____ століття.
2. Він є одним з найяскравіших представників стилю _____ в музиці.
3. Його творчість – це вершина розвитку _____ багатоголосся.
4. Й.С. Бах все життя прожив у _____ і ніколи не виїжджав за межі своєї країни.
5. Більша частина життя композитора була нерозривно пов'язана з _____, де він служив церковним _____.
6. Він писав музику у всіх існуючих тоді жанрах, крім _____.

Позначте правильні твердження знаком «+», а неправильні – знаком «-».

Твердження	+ -
Й.С. Бах все життя подорожував Австрією.	
Його творчість отримала широке визнання у сучасників.	
Предки Баха здавна славилися своєю музикальністю.	
Йоганн Себастьян склав багато опер.	
Бетховен сказав про Баха: «Не струмок! – Море повинно бути йому ім'ям».	

Вокально–інструментальні та органні твори Й.С. Баха

4

Дайте відповіді на запитання, закінчіть речення.

1. В який період творчості Й.С. Бах переважно звертається до жанрів кантати та ораторії? _____
2. Назви «Пасіонів» та ораторій, що збереглися дотепер – _____
3. Passio з латини перекладається як _____
4. Який склад виконавців характерний для «Пасіонів»? _____
5. Одноголосий або багатоголосий церковний спів – це _____
6. Скільки хоралів написав Й.С. Бах? _____
7. Завдяки якому композитору творчість Й.С. Баха стала відома на весь світ? _____
8. В 1829 році в Берліні прозвучали «_____».
9. Кантата – це _____
10. Укажіть номери Меси сі мінор, в яких розповідається про страждання _____
11. Укажіть номери Меси сі мінор, які мають святковий та піднесений характер _____
12. До якого виду інструментів відноситься орган? _____
13. В якому місті Й.С. Бах написав найвідоміші твори для органу? _____
14. Як вони називаються? _____

5

Заповніть пропуски.

Й.С. Бах склав понад _____ хоральних обробок. Хорал – це старовинне _____.

Його теми різноманітні за _____ і близькі до народних _____ мелодій. Найчастіше протестантський хорал був _____ голосним.

Хоральна прелюдія – це _____. Прикладом такого твору може служити хоральна прелюдія фа-мінор Баха. Вона являє собою _____ п'єсу _____ характеру. Мелодія хоралу звучить в _____ голосі. Неквапливий, _____ рух _____ голосів додає музиці _____ звучання.

6

Підкресліть в кожному реченні слова, які відповідають правильним твердженням про музику хоральної прелюдії фа-мінор.

1. Хоральна прелюдія фа-мінор написана для клавесину, органу, оркестру.
2. Хорал – це танець, марш, церковний спів.
3. Хоральна прелюдія фа-мінор має драматичний характер, веселий, ліричний.
4. Нижні голоси рухаються по звуках акордів, поступово, стрибками.
5. Темп хоральної прелюдії швидкий, дуже повільний, неквапливий.

7

Заповніть пропуски.

Й.С. Бах написав багато органних поліфонічних циклів. Яскравим прикладом може служити «токата і _____ ре-мінор». Слово «токата» в перекладі з італійської означає _____. Це віртуозна п'єса, яка виконується у _____ темпі штрихом *non legato*. Характер музики токати ре-мінор _____. Вона має _____ будову і складається з декількох розділів. Після токати виконується велика складна _____. Вона починається з виразного _____. Її мелодія нагадує _____ токати. Фуга завжди писалася у формі _____, вона закінчується швидкою, віртуозною _____.

8

В даному переліку творів Й.С. Баха підкресліть твори, написані для органу.

«Французькі» сюїти, «Бранденбурзький концерт», хоральні прелюдії, фантазії та токати, «Пасакалія до-мінор», «Добре темперований

клавір», інвенції, «Італійський концерт», «Токата і фуга ре-мінор», прелюдії і фуги, «Хроматична фантазія і фуга».

Підкресліть правильну відповідь.

1. Й. С. Баха називають поетом
а) скрипки; б) труби; в) органу.
2. Його мистецтво виконавця-імпровізатора було
а) визнано за життя; б) нікому не відомо;
в) не зрозуміле сучасниками.
3. Для улюбленого інструмента композитор зробив багато обробок
а) модних танців; б) веселих пісень; в) протестантських хоралів.
4. До великих поліфонічних циклів відносяться
а) симфонія; б) токата і фуга; в) концерт.

Заповніть пропуски в реченнях.

Латинське слово «інвенція» в перекладі означає _____, _____ . Так Бах назвав невеликі двоголосні _____ п'єси для _____ .

Триголосні твори того ж типу отримали назву _____ . Це грецьке слово перекладається як _____ , _____ .

Бах склав _____ двоголосних інвенцій і _____ триголосних. Їх музичний розвиток засновано на _____ . У перекладі з латинської це слово означає _____ .

Основу всіх п'єс становить коротка, але дуже виразна _____ . Мелодія, яка звучить одночасно з нею в іншому голосі, називається _____ . Побудова, яка знаходиться між повними проведеннями теми, – це _____ .

Завдання _____ та симфоній – познайомити учнів з правилами руху голосів в поліфонії та отримати гарні навички гри на _____ .

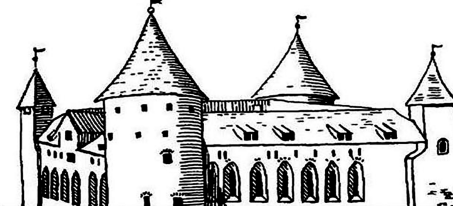
Перші інвенції були написані для сина композитора і увійшли в «Клавірну _____ для _____ Баха».

Це – замки, в яких живуть теми інвенцій і симфоній Й.С. Баха. Прочитайте напис на стіні замку; розфарбуйте вивіску і відповідний їй замок одним кольором; випишіть потрібні теми інвенцій і симфоній на нотних рядках.

Мелодія теми починається з висхідного руху по звуках До мажорної гами

Гамоподібний рух мелодії зі стрибком на зменшен септімю

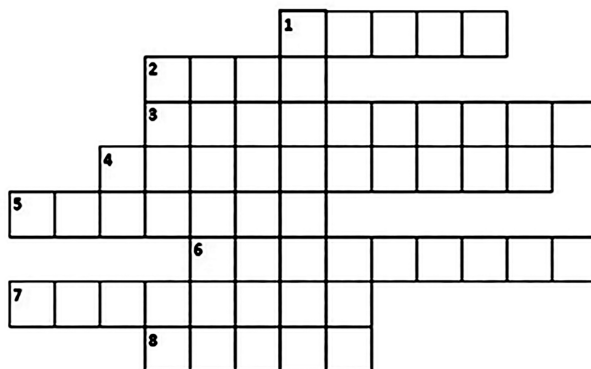
В основі теми нисхідний квартовий стрибок та репетиція на ноті «фа»

Мелодія побудована на висхідних стрибках по звуках Фа мажорного тризвука

12

Правильно вписавши відповіді, у виділеному стовпчику прочитайте перше слово з назви клавірного твору Й.С. Баха, написаного ним «на від'їзд улюбленого брата».

1. Безперервна імітація.
2. Коротка виразна мелодія, що лежить в основі інвенції або фуги.
3. Перший розділ фуги.
4. Побудова між проведеннями теми.
5. Інша назва «Страждань».
6. Музична декламація.
7. Невелика триголосна поліфонічна п'єса, заснована на імітації.
8. Старовинний французький танець, який ввів Й.С.Бах для розширення сюїти.

Дайте відповіді на запитання.

1. Як перекладається з французької слово «сюїта»? _____
2. З яких обов'язкових танців складається класична сюїта? _____
3. Що означає слово «Алеманда»? _____
4. Які п'єси можуть включатися між сарабандою і жигою? _____
5. Як називається середньовічний іспанський танець, пов'язаний із релігійно-обрядовою музикою? _____
6. Який старовинний комічний танець найшвидший у сюїті? _____
7. Що об'єднує танці класичної сюїти? _____
8. Який жвавий танець, був дуже популярним при дворі Людовика XIV? _____

Заповніть таблицю.

Будова класичної сюїти

	Назва танцю	Країна походження	Темп	Розмір
Основні				

Допоміжні				

Й. С. Бах «Добре темперований клавір»

15

Дайте відповіді на запитання, заповніть пропуски в реченнях.

1. Як розшифровуються літери «ДТК» в назві творів Баха? _____
2. Прелюдія і fuga – це _____ цикл.
3. Прелюдія грає роль _____ до fugи.
4. Слово «fuga» в перекладі з латини означає _____.
5. Прелюдію і fugу об'єднує спільна _____.
6. Прелюдія пишеться у _____ формі, а fuga – за суворими _____ правилами.
7. Fuga завжди починається з одноголосого проведення _____.
8. Протискладення – це мелодія, яка _____.
9. Побудова між проведеннями теми називається _____.
10. Зазвичай fuga складається з трьох розділів: _____.
11. Музичний лад, в якому октава ділиться на дванадцять рівних півтонів, називається _____.
12. Бах створив _____ томи з прелюдій і fug і назвав їх «_____».
13. Чому в кожному томі «ДТК» 24 прелюдії і fugи, а не 12 або 30? _____
14. В якому порядку розташовані прелюдії і fugи у кожному томі? _____

15. Що є основним прийомом розвитку в фузі? _____

16. Як називаються голоси фуґи? _____

16

Позначте правильні твердження знаком «+», а неправильні – знаком «-».

Твердження	+ -
Слово «імітація» в перекладі з латини означає <i>наслідування</i> .	
Інвенції і симфонії написані в педагогічних цілях.	
В основі розвитку інвенції лежить імітація.	
Бах склав 15 двоголосних інвенцій.	
Симфонії Баха написані для симфонічного оркестру.	
Слово «Інвенція» в перекладі з латини означає <i>співзвуччя, згоду</i> .	
Фуґа починається з одноголосого проведення теми.	
Безперервна імітація називається канонічною або просто каноном.	
Всі інвенції обов'язково починаються з проведення теми.	
Слово «канон» у перекладі з латинської означає <i>біг</i> .	
У «ДТК» прелюдії та фуґи розташовані по квінтовому колу.	
У темперованому ладі октава поділена на 12 рівних півтонів.	
Прелюдію і фуґу об'єднує одна тональність.	
В інтермедіях фуґи немає повного проведення теми.	
Мелодія, яка звучить одночасно з темою в іншому голосі, називається протискладанням.	

17

У кожному реченні знайдіть і викресліть слово або назву, які є «третім зайвим».

1. Композитор, органіст, балетмейстер.
2. Веймар, Берлін, Лейпциг.
3. Токата, прелюдія, fuga.
4. Сюїта, інтермедія, протискладення.
5. Алеманда, інвенція, сарабанда.
6. Пасіони, меси, симфонії.
7. Кантата, менует, жига.
8. Пасакалія, хоральна прелюдія, Хроматична фантазія і fuga.

18

У нотному прикладі підпишіть назви голосів fugи по порядку їх набуття. Позначте даними знаками в нотах: Т – усі проведення теми; В – відповідь; П – протискладення; І – інтермедія; К – кінець експозиції.

Й.С.Бах «ДТК» I т. Fuga № 2 до мінор

19

Впишіть терміни до запропонованих визначень, використовуючи наведений список.

Меса, італійський, fuga, basso ostinato, хоральна прелюдія, фантазія, токата, Хроматична фантазія і fuga.

1. Обробка мелодій хоралу для органу – _____

2. Основна частина поліфонічного циклу – _____.
3. Вільна за формою п'єса, що замінює прелюдію в поліфонічному циклі – _____.
4. Старовинний іспанський танець у формі basso ostinato – _____.
5. Назва відомого концерту для клавіру соло – _____.
6. Багаточастинний твір для солістів, хору і оркестру на канонічний текст католицького богослужіння – _____.
7. Складний твір для клавіру, написаний в місті Кетені – _____.

Позначте правильні твердження знаком «+», а неправильні – знаком «-».

Твердження	+ -
Не танцювальні частини сюїти – інвенція, fuga, концерт.	
Сарабанда – старовинний іспанський танець.	
Остання частина меси називається «Кредо» («Вірую»).	
Класична сюїта складається з трьох частин.	
«Пасіони за Матвієм» написані на латинський текст.	
У кожній частині сюїти є своя тональність.	
Месу сі-мінор виконують солісти, хор, оркестр і орган.	
Французькі й Англійські сюїти Бах створив для скрипки.	
«Пасіони за Матвієм» складаються з п'яти частин.	
Куранта – другий танець сюїти.	
Меса сі-мінор написана на німецький текст.	
Бах ніколи не складав музику для віолончелі.	
Всі частини сюїти звучать в одному темпі.	

Впишіть назви запропонованих музичних епізодів.

1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		

8		
9		
10		
11		
12		
13		
14	<p>Wir se - tzen uns mit Tra - nen</p>	

ТЕМА 13 Розвиток професійної музики. Канти

Українське бароко – назва мистецького стилю, що був поширений в українських землях у XVII–XVIII ст. Виник внаслідок поєднання місцевих архітектурних традицій та європейського бароко. Цей стиль мав синтетичний характер, охопивши всі сфери духовної культури – архітектуру, літературу, образотворче і прикладне мистецтво, музику, театр. Це був універсальний стиль, особливості якого закономірно і глибоко виявилися в багатьох ланках духовного життя суспільства.

Дайте відповідь на запитання та впишіть відсутні відомості.

1. Проти кого вів національно-визвольну боротьбу український народ? _____
2. Як називалися об'єднання, що стали осередками суспільного та культурного життя на Україні? _____
3. Ці товариства, що об'єднували найосвіченіших представників інтелігенції та інших верств міського населення, боролися за _____
4. Чому ці організації гуртувалися навколо церковних парафій? _____
5. Вони були церковними чи світськими об'єднаннями? _____
6. Братства сприяли організації широкої мережі шкіл, зокрема середніх та вищих навчальних закладів – _____
7. Перший такий заклад виник у 1580 році в _____
8. Засновник цього закладу _____

9. У братських школах, найбільші з яких знаходились у важливих культурних центрах – _____, вивчались «сім вільних наук», до яких належала і _____.

10. Одна з найбільших таких шкіл знаходилась у _____, і була заснована в 1586 році при _____ братстві.

11. Під керівництвом учителя музики учні школи повинні були співати в хорі не лише Службу Божу, але й вивчати світські твори – _____.

12. Як називалися театральні постанови, що супроводжувалися хором і сольним співом? _____.

13. Найдавніша «_____» – «Олексій, Божий чоловік» (1674).

14. Найвизначнішим духовним, науковим, мистецьким осередком в Україні після Острозького колегіуму, починаючи від 1632 року, була _____ академія (Київський колегіум), яку було засновано архімандритом Києво-Печерської лаври _____ на основі двох братських шкіл.

15. Обов'язкові музичні предмети, що вивчалися у цьому закладі – _____.

16. Ім'я правителя, що реформував Київський колегіум – _____.

17. У 1701 році Києво-Могилянська академія отримала назву «_____». Тут свого часу навчалися Г. Сковорода, А. Ведель та багато інших видатних діячів.

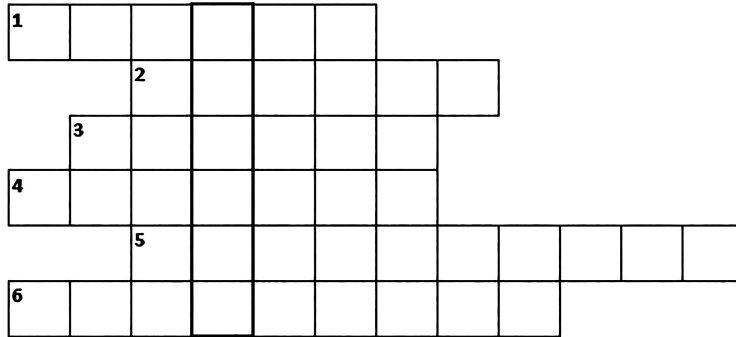
18. Основні професійні музичні жанри _____ ст.: канти, пісні-романси, партесний концерт.

Впишіть у горизонтальні рядки відповіді на запитання. Поясніть виділене слово.

1. Місто, в якому з'явився перший колегіум на Україні.
2. Старовинний пересувний ляльковий театр.
3. Прізвище архімандрита Києво-Печерської лаври, що заснував Київський колегіум.

4. Жартівливий театральний жанр.
5. Самостійні веселі народно-комічні сценки, що вставлялися між частинами «Шкільної драми».
6. Ім'я засновника Острозької академії.

Впишіть відсутні відомості.

1. Кант – це триголосна світська побутова пісня _____ будови.
2. Кант виник у міському побуті на межі XVI та XVII ст. Хоча канти писали лише на _____ тексти, вони були все ж поза церковними, тобто не мали права виконуватися під час _____. З часом канти все частіше писали на життєві сюжети; вони зближувалися з жанрами народних пісень – _____.

3. Канти створювали _____.

За змістом і характером канти бувають _____.

4. Фактура в кантах – _____: два верхні голоси рухаються в терцію, нижній (бас) – створює гармонічний фундамент.

5. Головна відмінність канта від пісні-романсу полягає у _____.

6. Найвідоміші канти – _____.

Напишіть розширене визначення понять.

1. «Шкільна драма» – _____
_____.
2. Вертеп – _____
_____.
3. Кант – _____
_____.
4. Пісня-романс – _____
_____.

Позначте правильні твердження знаком «+», а неправильні – знаком «-».

Твердження	+ -
У XVII–XVIII ст. швидко розвивалася світська музика.	
Назва «кант» походить від латинського <i>canto</i> , італійського <i>cantare</i> , що означає «спів».	
Кант – це одноголосна церковна пісня куплетної будови, виконується під час богослужіння.	
Походження «шкільної драми» пов'язане зі статутом церковних і світських навчальних закладів, у яких сценічні вистави були обов'язковими для засвоєння латини.	
Шкільна вистава організовувалася переважно до великих світських свят.	
Кант «Ой під вишнею, під черешнею» використав І. Котляревський в опері «Наталка-Полтавка».	
Канти створювали композитори, регенти хорів, співаки, вчителі, вихованці братських шкіл і академій, які знали нотну грамоту та вміли співати.	
Засновником Києво-Могилянської академії був Костянтин Острозький.	
У 1701 році Петром I Києво-Могилянська академія була реформована в Академію наук вольних.	

ТЕМА 14 Партесний концерт. М. Дилецький (1630–1680). Творчий портрет

Дайте відповіді на запитання та впишіть відсутні відомості.

1. Яким був церковний спів до утвердження багатоголосся? _____

2. Поясніть цей термін _____

3. Яким проханням звернулось українське духовенство до візантійського патріарха Метелія Пегаса? _____

_____, навіщо _____

3. Як називали багатоголосний спів і чому? _____

_____

4. В чому полягає принципова різниця між католицьким і православним богослужінням? _____

_____

5. Чому багатоголосний спів називали лаврським? _____

_____

_____

Заповніть пропуски в реченнях.

Партесний концерт – головний жанр професійної музики XVII – поч. XVIII ст. в Україні. Це розгорнутий _____ (рідше – одночастинний) хоровий твір, у якому звучання хорового tutti (_____) співставляється з окремими частинами чи партіями хору.

Слово «концерт» означає «_____». Цей жанр зародився в _____, як хоровий, оркестровий чи сольний твір для одного, двох або трьох інструментів з оркестром.

Партесні концерти приурочувались до великих свят і писались на тексти _____. Вони являли собою

гомофонно-гармонічне багатоголосся з елементами поліфонії та народними наспівами.

За характером музики та образним змістом _____ концерти умовно можна поділити на дві категорії: урочисті, світлі, прославні (перша) і лірико-драматичні, скорботні (друга).

Серед найвидатніших композиторів – авторів концертів – _____

_____

_____

Важливо знати...

Микола Дилецький – найвидатніший український теоретик і композитор XVII ст. Майже всі його біографічні данні втрачені, але відомо, що народився він близько 1630 року у Києві, працював декілька років у Вільні (нині – столиця Литви Вільнюс), потім у Москві. Дилецький був всебічно освіченою людиною, відомим композитором, писав церковну хорову музику (найпопулярніший хор – «Воскресенський канон»).

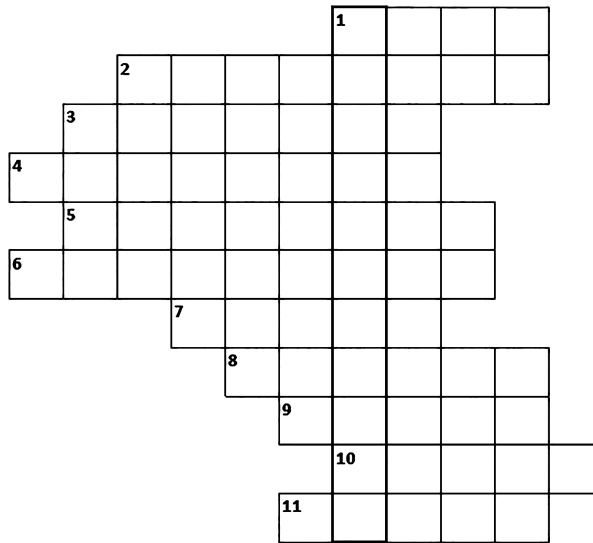
М. Дилецький – відомий вчений-теоретик, автор теоретичної праці «Грамматика мусикійська». Це перший з музично-теоретичних трактатів, які докладно пояснили технічну суть лінійної нотної системи, партесного співу і партесної композиції. «Грамматика» М. Дилецького вважається першим із збережених наукових творів, в яких описано квінтове коло тональностей. В своїй праці композитор пояснює роль музичного мистецтва у духовному розвитку людини. «Музична грамматика» – вершина філософської думки XVII сторіччя.

Впишіть у горизонтальні рядки відповіді на запитання і у виділеному стовпчику прочитайте назву знаменитого твору М. Дилецького.

1. Архітектурна споруда, в якій проводяться богослужіння.
2. Інша назва Київського колегіуму.
3. Музичний жанр, який з'явився в Італії і перекладається як «змагання».
4. Вищий навчальний заклад, який з'явився завдяки просвітницькій діяльності братств.
5. Українська обрядова пісня, яка співалася на Новий рік, із щедрими побажаннями врожаю, здоров'я і достатку на майбутній рік.
6. Перше слово в назві теоретичної праці М. Дилецького.

7. Трагічний театральний жанр.
8. Місто, в якому у 1679 році була перевидана теоретична праця М. Дилецького.
9. У 1586 році в цьому місті була заснована одна з найбільших братських шкіл при Успенському братстві.
10. Послідовне проведення однієї і тієї самої мелодії у всіх голосах поліфонічного твору.
11. Назва найбільших і найвпливовіших чоловічих монастирів, які підлягали вищому церковному органу країни.

Г. Сковорода (1722–1794). Філософ, поет і композитор

Життєвий девіз: «Краще мені хліб з водою, чим мед з бідою»,
«Пізнай самого себе і ти пізнаєш весь світич...», «Всяк должен уз-
нать свій народ і в народі себе».

На хресті над його могилою написано:

«Світ ловив мене, та не впіймав...».

«Зроблю

Маленьку книжечку. Хрестами

І візерунками з квітками

Кругом листочки обведу

Та й списую Сковороду...»

Т.Г. Шевченко

1

Впишіть відсутні відомості.

Григорій Савич Сковорода

Григорій Савич Сковорода – видатний _____ філософ, поет, педагог-просвітитель і композитор, людина широких енциклопедичних знань, талановитий поет, співак і музикант.

Народився Григорій Савич в селі _____ на Полтавщині в сім'ї _____. Ще в дитинстві захопився грою на _____. Чотири роки хлопець навчався у _____, а потім вступив до _____, де з перервами у навчанні здобув філософську, літературну та музичну освіту.

У 1741–1744 роках перебував у _____, де вдосконалював свої музичні знання у _____. Згодом отримав звання _____.

В 1744–1745 роках як співак та диригент при делегації генерал-майора _____ потрапив до угорського містечка _____.

Подорожуючи, Сковорода мав змогу навчатись у різних містах Європи – _____.

Повернувшись до України, Григорій Савич працював на посаді _____ у багатія С. Томари на Черкащині. Тут серед мальовничої природи, в тісному спілкуванні з простими людьми він створив свої найвідоміші пісні: « _____ », « _____ », « _____ ».

Невдовзі Григорія Савича запросили на посаду викладача _____, де він п'ять років викладав _____.

_____ . Тоді ж він написав ряд поетичних творів, які увійшли до циклу « _____ ».

Останні _____ років Григорій Савич вів мандрівний спосіб життя, був учителем-просвітителем, філософом, музикантом.

Помер Г. Сковорода _____ на Харківщині. Одну з перших його біографій написав його учень і друг _____, з яким Г. Сковорода тривалий час листувався.

У кожному реченні знайдіть і викресліть слово або назву, які є «третім зайвим».

1. Композитор, балетмейстер, музикант.
2. Харків, Москва, Петербург.
3. Кант, пісня-романс, ораторія.
4. Філософ, еквілібрист, поет.
5. «Всякому городу нрав и права», «Стоїть явір над водою», «Воскресенський канон».

Це цікаво...

«Він з раннього ранку виходив у гай і награвав на сопілці... Поступово він так удосконалив свій інструмент, що міг на ньому передавати перелив голосу птахів співучих. З того часу музика і спів стали щоденним заняттям Сковороди».

М. Ковалинський.

Слава про Сковороду йшла так далеко, що про нього довідалась і цариця Катерина II, і забажала його побачити. Вона послала Сковороді запрошення переселитись з України в Петербург. Посланець цариці застав Сковороду на краю дороги, де він відпочивав і грав на флейті, а неподалік нього паслась вівця того господаря, в якого філософ затримався. Посланець передав йому запрошення цариці, але Сковорода, просто й спокійно дивлячись в очі посланцеві, заявив: «Скажіть цариці, що я не покину України – мені дудка й вівця дорожчі царського вінця». Розповідають, що Катерина II, все ж зустрівшись зі Сковородою, запитала, чому він такий чорний. Дотепна відповідь містила глибокий зміст, що вказував на суть його життя: «Е! вельможна мати, хіба ж ти де бачила, щоб сковорода була біла, коли на ній печуть та жарять, і вона вся у вогні».

Дайте відповіді на запитання.

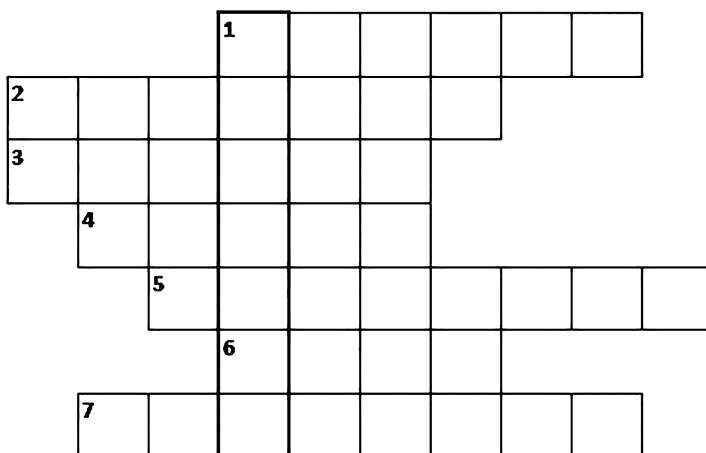
1. Григорій Сковорода написав багато віршів. Який жанр вони нагадують? _____.
2. Які якості простих людей він оспівував у своїх творах? _____
_____.
3. Які якості багатих людей він критикував у своїх творах? _____
_____.
4. У розвитку якого музичного напрямку Г. Сковорода посідає почесне місце? _____.
5. З яких джерел ми знаємо твори Г. Сковороди? _____
_____.
6. В яких літературних жанрах працював Г. Сковорода? _____
_____
Назвіть конкретні приклади. _____
_____.
7. Чи друкували музичні твори Г. Сковороди за життя композитора? _____.
8. В яких містах працював Г. Сковорода? _____
_____.
9. Якою мовою писав свої твори? _____
_____.

Впишіть у горизонтальні рядки відповіді на запитання і у виділеному стовпчику прочитайте назву одного з навчальних предметів, який викладав Григорій Савич Сковорода, коли працював у Харківському колегіумі.

1. Побутова пісня духовного змісту лірико-епічного характеру, з елементами моралі.
2. Музичний інструмент на якому змалечку грав Г. Сковорода.
3. Перше слово у назві пісні, присвяченій явору, що увійшла до збірки «Сад божественних пісень» Г. Сковороди.
4. Ім'я засновника Києво-Могилянської академії.

5. Прізвище автора теоретичної праці «Грамматика співу мусикійського».
6. Жанр пісні Г. Сковороди «Всякому городу нрав і права».
7. Товариства, які виникли в Україні наприкінці XV ст., об'єднували найосвіченіших представників інтелігенції та інших верств міського населення. Сприяли організації широкої мережі шкіл, зокрема середніх та вищих навчальних закладів – колегіумів.

Заповніть пропуски в реченнях.

Музичний спадок Г.Сковороди досить _____, тому що частина його втрачена, та за життя твори не _____. Багато із них стали _____, особливо пісні – _____. Музична мова більшості його пісень тяжіє до _____ мелодики, наприклад, «Стоїть _____», «Ой ти _____». Його пісні знаменують собою народження нового жанру – сольної _____ з _____ супроводом.

У збірці «Сад божественних пісень» велику групу складають _____ та _____ пісні, позначені соціальною спрямованістю, близькі до народної творчості та байок російських поетів, попередників Крилова. Саме такий відомий кант «Всякому _____» (використаний згодом І.П. Котляревським у «_____»).

_____ є засновником побутових світських сатиричних _____, але він складав також духовні _____, і стихири, що співаються на _____. Відомо, що Сковорода майстерно володів сопілкою, _____.

РОЗДІЛ IV

Західноєвропейська музика епохи класицизму

ТЕМА 17 Загальна характеристика класицизму як стилю в мистецтві другої половини XVIII – першої чверті XIX ст.

Віденська класична школа

Заповніть пропуски в реченнях.

Класицизм – стиль і _____ у мистецтві _____ – початку _____ ст. Слово це прийшло до нас з _____ та означає _____. В основі класицизму лежало переконання в розумності буття, в тому, що всім ходом речей у природі та житті управляє єдиний, загальний _____, в тому, що людська натура _____. Свій ідеал класики бачили в мистецтві Давньої _____, яке вважали вищою формою досконалості. Класицизм у мистецтві виник у епоху _____ – це час преклоніння перед філософією, _____, _____. А якщо перемогти неосвіченість, поширення культури і торжество розуму приведуть до викорінення зла на землі. Мистецтво базувалося на принципі _____ та природності, йому притаманні _____.

Як напрям мистецтва класицизм зародився у Франції. У музиці тієї пори найвизначнішим представником класицизму став Ж. Б. Люлі – творець жанру «_____», на початку XVIII століття його змінив _____. Великий внесок у реформу опери зробив композитор Кристоф Вільгельм Бальд _____ . Якщо доти оперу називали «концертом у _____», а в аріях вокалісти намагалися показати лише свою технічну майстерність, то у творах Глюка акцент зроблено на _____ героїв, на правдивості та драматизмі _____, посиленні виразності _____.

Першим реформаторським твором композитора була опера «_____».

З середини XVIII століття в італійській опері поступово відокремилися два різновиди: – опера- _____ (серйозна) і опера- _____ (комічна). В операх- _____ переважно міфологічні та історичні сюжети, в яких фігурували так звані «високі» герої. А в операх- _____ сюжети сучасні, побутові; героями тут виступали _____.

Так в реформованій опері позначилися важливі відмінні риси нового, _____ стилю – _____ розвитку, _____ виразних засобів, композиційна _____. Цей стиль панував до середини другого десятиліття XIX століття.

Завдання 2. Позначте правильні твердження знаком «+», а неправильні – знаком «-».

Твердження	+ –
Слово «симфонія» з давньогрецької мови перекладається як <i>звучання</i> .	
Сонатна форма і сонатно-симфонічний цикл, як і весь класичний стиль в музиці, сформувалися в XVIII столітті, який називають століттям Просвітництва.	
В добу Відродження сформувався унормований класичний склад симфонічного оркестру.	
Класичний симфонічний оркестр включає 4 групи: струнна група, група дерев'яних духових, група мідних духових та ударні.	
З віденською класикою пов'язаний початок розквіту симфонічної музики.	
Найвидатнішими представниками віденської школи стали Гайдн, Моцарт і Глюк.	
Сонатна форма – вища форма поліфонічної музики.	
Симфонія перетворилася на самостійний концертний твір у кінці XIX століття.	

Підкресліть правильну відповідь.

1. В експозиції сонатної форми спочатку звучить
а) тема фуги; б) тема головної партії, потім тема побічної партії; в) сольний епізод.
2. Головним завоюванням віденських класиків стали
а) ідеї гуманізму; б) впровадження фемінізму; в) симфонізм.
3. Які твори спочатку називали симфоніями?
а) спів в унісон, а також гармонійне звучання; б) твір для оркестру, що складається, як правило, з чотирьох частин;
в) заклинання шаманів.
4. Як співвідносяться між собою головна і побічна партії сонатної форми в експозиції?
а) в єдиній тональності; б) як основна та другорядна мелодії;
в) в основній тональності та тональності доміанти (або паралельній).
5. Головна і побічна партії сонатної форми в репризі проходять в
а) єдиній тональності; б) зворотному напрямку;
в) в тональності доміанти.
6. Для розробки в сонатній формі характерні
а) показ нових тем; б) боротьба головної та побічної партій, їхня «суперечка»; в) «примирення» усіх тем.

Дайте відповіді на запитання.

1. Який художній напрям стає провідним в європейському мистецтві XVIII століття? _____.
2. Як перекладається з латинської мови термін «класичний»? _____.
3. Поясніть різницю між класицизмом та класикою. _____.
4. Який музичний склад відтісняє поліфонію на другий план? _____.
5. Які нові інструментальні жанри формуються в цей період? _____.
6. Який інструмент поступово витіснив клавесин та орган? Поясніть, чому. _____.
7. Які інструменти входять до складу струнного квартету? _____.

8. Яке місто стає центром музичного життя Європи в XVIII столітті?

9. Які композитори вважаються віденськими класиками? _____

10. Чому їх так називають? _____

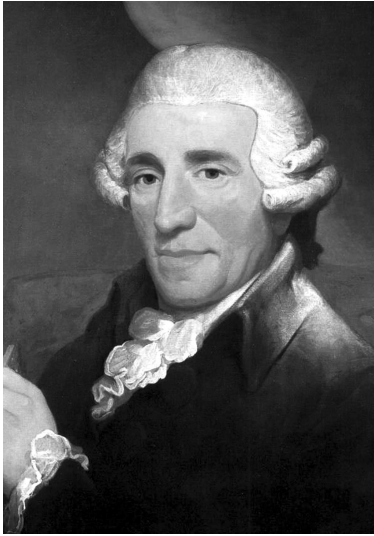
11. Охарактеризуйте першу частину класичного сонатного циклу

Підкресліть правильну відповідь.

1. Соната, симфонія, квартет – жанри музики
а) вокально-інструментальної; б) інструментальної;
в) вокальної; г) театральною.
2. Кількість частин класичної сонати –
а) 1; б) 2; в) 3; г) 7.
3. Колектив виконавців, для якого пишеться симфонія, це
а) струнний квінтет; б) камерний хор; в) симфонічний оркестр; г) джаз-ансамбль.
4. Форма сонати, симфонії, квартету – це
а) рондо; б) складна тричастинна; в) циклічна; г) поліфонічна.
5. Й. Гайдн, В. Моцарт, Л. Бетховен –
а) французькі клавесиністи; б) німецькі поліфоністи;
в) американські саксофоністи; г) віденські класики.
6. Частина сонатно-симфонічного циклу, яка зазвичай пишеться в сонатній формі –
а) друга; б) третя; в) жодна з частин; г) перша.
7. Повільна частина сонатно-симфонічного циклу –
а) остання; б) друга; в) дві частини; г) відсутня.
8. Фіналом називається
а) перша частина циклу; б) весь твір цілком; в) остання частина циклу; г) його друга частина.
9. У класичній симфонії менует зустрічається
а) в будь-якій частині; б) в третій частині; в) у першій частині; г) у фіналі.
10. Менует пишеться
а) в сонатній формі; б) у формі варіацій; в) у тричастинній формі з тріо; г) у формі періоду.

Біографія та короткий огляд творчості

Йозеф Гайдн

«Ніхто не в змозі робити все: балагурити і потрясати, викликати сміх і глибоко чіпати, і все однаково добре, як це вміє Гайдн».

В.А. Моцарт

«Коли говорять про Гайдна, особливо важливо згадати про народну музику, бо, мабуть, жоден композитор не зрісся з нею так тісно, як він».

Л. Новак

«Не будь його, не було б ані Моцарта, ані Бетховена».

П.І. Чайковський

Впишіть відсутні відомості.

Йозеф Гайдн народився в селі _____ недалеко від столиці Австрії _____ в сім'ї _____ майстра. Батько добре _____ і грав на _____. З раннього дитинства хлопчик виявляв яскраві _____ здібності. Тому його спочатку відправили до церковного хору міста _____, а потім до хорової _____ кафедрального _____ святого _____. Там він, окрім співу, вчився грати на _____.

Коли у Гайдна почав ламатися _____, його _____ з капели. Довелося самотійно _____ на життя – давати уроки _____, грати на _____, писати _____ на замовлення. Так з'явилися перші великі твори: музична комедія «_____ біс». Щоб брати уроки у відомого італійського композитора _____, юнак поступив до нього на службу _____ і акомпаніатором. Поступово він стає

відомим, як _____, його запрошують до себе впливові аристократи, Гайдн створює вперше 12 струнних _____.

У _____ році композитора запрошує угорський князь _____. Гайдн 30 років очолював його придворну _____, виконуючи обов'язки _____, живе то в князівському палаці у м. _____, то в його замиському маєтку «_____». Він багато пише: симфонії з назвами «_____», «_____», «_____», «_____», «_____», «_____» опери та багато іншого. З 1772 до 1778 р. створено чимало струнних _____, в тому числі шість «Сонячних», шість «Пруських» і шість «_____», присвячених майбутньому _____ Росії Павлу І.

Але незважаючи на славу, Гайдн повністю залежить від свого _____, не може нікуди виїхати без його _____. Композитор часто зустрічається у Відні з молодим _____, грає разом з ним у _____.

У 1791 р., після смерті старого _____, його спадкоємець розпустив _____ і призначив _____-річному Гайдну _____. Композитор отримав запрошення з _____ виступити там з концертами і відправився у свою першу закордонну _____. Він _____ рази відвідав _____. Творчий результат цих поїздок – дванадцять «_____» _____ та дві _____ – «Створення _____» і «_____ року», написані під враженням від музики _____. Університет в м. _____ обрав його своїм _____.

Повертаючись у _____, Гайдн зустрічається з юним _____. Пізніше у Відні він буде з ним _____.

Останні роки життя композитор проводить в _____. Там він і помер у _____ р.

Заповніть пропуски в реченнях.

1. Йозеф Гайдн – великий _____ композитор, перший _____ класик.

2. Він – творець класичних _____.
3. В інструментальній творчості Гайдна сформувався класичний склад _____.
4. У творах композитора звучать інтонації і ритми _____ народних мелодій.
5. Музика Гайдна відрізняється _____ і _____ характером.

Впишіть відсутні букви у назви деяких симфоній Й. Гайдна.

«Д _____ а»;	«В _____ ь»;
«Ч _____ и»;	«С _____ з»;
«В _____ а»;	«З у _____ и л _____ р»;
«П _____ а»;	«Л _____ і».

Це цікаво...

Долати життєві труднощі Гайдну допомагав його жвавий, веселий характер. Одного разу, наприклад, він уночі розмістив своїх приятелів-музикантів у затишних куточках на одній з вулиць Відня, і за його сигналом кожен заграв, що йому заманулося. Вийшов «котячий концерт», який сполохав навколишніх жителів. Двоє з музикантів потрапили до поліції, але автора скандальної «серенади» не виказали.

* * *

Одного разу в Лондоні Гайдн диригував своєю симфонією. Допитливі лондонці залишили свої місця в залі і підійшли до сцени, щоб краще розгледіти знаменитого музиканта. Раптом зі стелі впала велика люстра. Глядачі були врятовані з волі випадку.

Схвильований Гайдн сказав оркестрантам: «Все ж таки моя музика чогось варта, якщо вона врятувала життя щонайменше тридцяти людей».

* * *

Якось вранці Гайдн, за англійським звичаєм, розважався тим, що обходив лавки. Увійшовши до нотного магазину, він запитав у господаря, чи немає у нього хороших музичних п'єс. «Знайдеться, – відповів продавець, – я тільки що надрукував чудову п'єсу Гайдна». «Ну, вона-то мені й не потрібна, – відповів Гайдн. – Покажіть мені краще що-небудь інше». «Ні, пане, у мене, звичайно, є й інші ноти,

але вони не для вас», – і повернувся до покупця спиною. У цей момент до магазину входить знайомий Гайдна і, вітаючись з ним, називає його на ім'я. Почувши це, торговець повертається і обурено каже новому відвідувачу: «Так, так! Саме Гайдн! А тут ось знайшлася людина, яка не любить музику цього чудового композитора!» Англієць сміється, все пояснюється, і торговець дізнається, хто саме відмовився купувати п'єси Гайдна.

**Будова сонатної форми
та сонатно-симфонічного циклу.
Склад оркестру Й. Гайдна**

4 Дайте відповіді на запитання.

1. Чому Гайдн вважається творцем класичної сонати, симфонії, квартету? _____
2. Скільки груп інструментів в оркестрі Гайдна? Назвіть їх. _____
3. Яких інструментів сучасного симфонічного оркестру не було в оркестрі Гайдна? _____
4. Які інструменти композитор ввів до ударної групи оркестру «Військової симфонії»? _____
5. Яких дерев'яних та мідних духових інструментів немає у деяких симфоніях Гайдна? _____
6. Що таке парний склад симфонічного оркестру? _____

5 Заповніть таблицю.

Будова класичної симфонії

Номер частини	Темп	Характер музики	Форма
I			
II			
III			
IV			

Впишіть відсутні визначення.

Симфонія – це _____

_____. У класичній симфонії _____ частини. Така циклічна будова споріднює її з _____, _____. Зазвичай в сонатній формі пишеться _____ частина сонати та _____. Сонатна форма складається з трьох розділів: _____

_____. У першому розділі сонатної форми між головною та побічною темами міститься _____ тема. Експозиція від репризи відрізняється _____

Кода може бути _____ першої частини.

Друга частина зазвичай пишеться у _____ темпі та має _____ форму. Тріо – це назва _____ розділу _____-частинної репризної форми, в якій зазвичай пишеться третя частина симфонії. Третя частина у класичній симфонії називається _____ або _____.

Сонати і симфонії закінчуються _____, форма його може варіюватися: _____ або _____.

Виправіть зіпсовану горе-теоретиком схему сонатної форми.

Кода	Розробка	Реприза	Експозиція	Вступ
Нова тема	Тільки поб. та закл. теми	Закл. тема Поб. тема, Гол. партія З'вяз. тема	Усі теми безладно звучать у всіляких тональностях	Усі теми розвиваються

Впишіть слова в клітинки.

1. Звучання одного інструменту.
2. Великий церковний храм.
3. Циклічний твір для одного або двох інструментів.
4. Один з інструментів, на яких грав юний Гайдн.
5. Циклічний твір у чотирьох частинах для симфонічного оркестру.
6. Перше слово в назві однієї з ораторій композитора.

1	С							
2	С							
3	С							
4	С							
5	С							
6	С							

Розгадайте чайнворд.

1. Ансамбль з трьох виконавців.
2. Місто в Англії, де Гайдн став почесним членом університету.
3. Назва однієї з симфоній композитора.
4. Додатковий інструмент симфонічного оркестру (струнний щипковий).
5. Країна, яку Гайдн відвідав двічі наприкінці життя.
6. Місце для оркестрантів в оперному театрі.
7. Колектив з кількох виконавців.
8. Ударний інструмент з певною висотою звучання.
9. Йозеф Гайдн – видатний ... композитор.
10. Ім'я Гайдна.
11. Дерев'яний духовий інструмент з низьким звучанням.

Симфонія № 103
«З тремоло литавр» Мі-бемоль мажор

Дайте відповіді на запитання.

1. Чому симфонія № 103 називається «З тремоло литавр»?

_____

2. У якій тональності вона написана? _____

3. Зі скількох частин складається? _____

4. Яка частина симфонії написана у формі сонатного allegro? _____

_____

5. Яким розділом починається перша частина? _____.
6. Який характер має тема цього розділу? _____.
7. Який характер мають інші теми сонатного allegro? _____.
8. У якій формі написана друга частина симфонії? _____.
9. Чим відрізняються характери обох її тем? _____.
10. Який настрій відрізняє музику четвертої частини симфонії? _____.
11. Як називається партія валторн, що звучить на початку фіналу? _____.

Заповніть таблицю.

Симфонія № 103 «З тремоло литавр» мі-бемоль-мажор

Перша частина
Форма: _____
Темп: _____
Головна партія (тональність, характер): _____
Побічна партія (тональність, характер): _____
Розробка: _____
Реприза: _____
Друга частина
Форма: _____
Темп, тональність: _____
Характер тем: _____
_____
_____

Третя частина

Форма: _____
Темп, тональність: _____
Характер тем: _____
_____
_____
_____

Четверта частина

Форма: _____
Темп, тональність: _____
Характер тем: _____
_____
_____

Порівняйте першу та другу теми з другої частини симфонії № 103. Знайдіть в нотних прикладах (Завдання 17) і выпишіть спільні виразні засоби музики в ліву колонку, а контрастні – у праву.

Спільні

Контрастні

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

**Будова класичної сонати.
Сонати для клавiру Ре-мажор та мi-мiнор**

13 Заповнiть таблицю.

Будова класичної сонати

Номер частини	Темп	Характер музики	Форма

14 Дайте вiдповiдi на запитання.

1. Назвiть основний жанр клавiрної музики Гайдна _____.
Скiльки вiдомо його сонат? _____.
2. Чи є зв'язок мiж головною та побiчною партiями в першiй частинi сонати Ре-мажор? _____.
3. Який контраст вносить в музику сонати Ре-мажор її друга частина? _____.
Якi її жанровi витоки? _____.
4. Що ви знаєте про особливостi будови i характеру теми головної партiї першої частини сонати Мi-мiнор? _____.
5. Який характер має друга частина сонати Мi-мiнор? Якi її свiввiдношення з фiналом? _____.

15 Заповнiть таблицю.

Соната Ре-мажор або Мi-мiнор (на вибiр)

Перша частина
Форма: _____
Темп: _____
Головна партiя (тональнiсть, характер): _____
_____

Побічна партія (тональність, характер): _____

_____

Розробка: _____

_____

Реприза: _____

_____

_____

Друга частина

Форма: _____

Темп, тональність: _____

Характер тем: _____

_____

_____

_____

Третя частина

Форма: _____

Темп, тональність: _____

Характер тем: _____

_____

_____

_____

Четверта частина

Форма: _____

Темп, тональність: _____

Характер тем: _____

_____

_____

_____

_____

16

Закресліть неправильні слова і напишіть правильні.

- Фіналом називається друга частина сонати або симфонії.
_____
- Сполучна тема знаходиться між заключною і побічною темами.
_____
- Сонатна форма складається з експозиції, розробки та рондо.
_____
- Менуетом називається перша частина симфонії.
_____
- Класична соната – це твір з п'яти частин.
_____
- Середній розділ сонатної форми називається «тріо».
_____
- Фінал класичної сонати пишеться зазвичай у повільному темпі.
_____
- Перша частина класичної симфонії має куплетну форму.
_____
- Головна тема сонатної форми пишеться в тональності домінан-ти.
_____
- У репризі сонатної форми головна і побічна теми викладаються в різних тональностях.
_____
- Друга частина сонати – найшвидша.
_____

17

Підпишіть назви поданих музичних епізодів.

1		
2		
3		

4	<p>Allegro con brio</p> 	
5	<p>Adagio</p> <p><i>mezzo voce</i></p> 	
6		
7	<p>Molto vivace</p> <p><i>p</i> <i>imocentemente</i></p> 	
8	<p>Presto</p> <p><i>p</i></p> 	
9	<p>Andante</p> <p><i>p</i></p> 	
10		
11	<p>Menuetto</p> <p><i>f</i></p> 	
12	<p><i>p</i></p> 	
13	<p>Adagio</p> <p><i>p</i></p> 	
14	<p>Allegro con spirito</p> <p><i>p</i></p> 	

15	<p><i>Allegro con spirito</i></p>	
----	-----------------------------------	--

В. А. Моцарт (1756–1791). Біографія та короткий огляд творчості

«Моцарт – це молодість музики, це вічно юне джерело, яке несе люду радість весняного оновлення і душевної гармонії. Бездонна глибина його найлюдяніших образів, вражаюча сміливість його новаторських відкриттів просунули на десятиліття вперед музичне мистецтво. Досконала гармонійність і стрункість форми – ось сила Моцарта, ось велич його мистецтва, що не згасне у століттях».

Д. Шостакович

Заповніть пропуски в тексті.

*Вольфганг Амадей
Моцарт*

Вольфганг Амадей Моцарт народився _____ р. в австрійському місті _____.
Його батько _____ Моцарт був освіченим і серйозним _____, служив при дворі архієпископа Зальцбурзького. Батько став першим вчителем маленького Вольфганга і його старшої _____.

У три роки хлопчик знаходив на _____ консонуючі _____, в чотири роки повторював за сестрою невеликі п'єси і намагався самостійно писати _____ для _____.
Поступово, крім клавесину, хлопчик

опанував гру на _____ і _____.

Коли Вольфгангу було лише _____ років, _____ Моцарт вирушив з ним у _____ турне. Перша подорож тривала _____ роки.

Концерти проходили з успіхом у багатьох містах _____.
Родина відвідала _____.

Батько знайомив сина з кращими творами _____
того часу, водив на _____, в _____, зай-
мався з ним _____.

В Парижі Вольфганг пише перші _____ для _____
з клавіром, а в Лондоні – _____.
У 17__ р. сім'я повернулася додому. Вольфгангу тоді виповнилось
_____ років.

Батько починає працювати з сином над новими _____
_____ програмами. Крім музики, Вольфганг вивчає такі
предмети: _____, а також іно-
земні мови: _____.
В 11 років Моцарт заявив про себе як _____ композитор. Він пише
першу оперу «_____», потім на світ з'явля-
ються зінгшпіль «_____» та опера-буффа
«_____». В тому ж році Папа Римський нагородив
юного композитора _____ Золотої шпори.

У 1770 р., у віці _____ років, Моцарт з _____ вируша-
ють в нову подорож – до _____, батьківщину
_____. За _____ роки – з 1770 до _____ батько
з сином відвідали найбільші міста країни: _____.

І знову _____ успіх. Юний Моцарт виступав як
_____ -віртуоз, _____,
_____, співак-імпровізатор.

Найбільший в світі оперний театр замовив оперу Моцарта «__
_____». Вона була написана
за дуже короткий термін, лише за _____ і йшла поспіль
_____ разів з величезним _____.
Слідом за цим Моцарт отримав замовлення на нову оперу
«_____» та інші твори.

Після недовгих занять з відомим італійським композитором
і _____ падре _____, Моцарт у віці _____
років стає членом _____ академії.

У 19 років В. А. Моцарт був автором _____

Але, незважаючи на вражаючі успіхи, молодий _____ так і не зміг знайти _____. Довелося знову повернутися додому в _____. Там замість старого правителя з'явився новий – граф _____. Він не схвалював тривалі від'їзди Моцартів. Граф постійно принижував молодого композитора, деспотично обмежував можливості його творчої діяльності.

Насилу отримавши відпустку, у _____ років Вольфганг їде з матір'ю до _____. Але спроби знайти роботу знову залишаються _____. Захворює і _____ його мати.

Моцарт змушений повернутися. Творчий результат поїздки до _____ – п'ять _____. У місті _____ з блискучим успіхом йде нова _____ композитора – «_____», а вдома, в _____, музикант потерпає від нових принижень графа _____. Моцарт вирішує поїхати.

У _____ р. він оселився в _____, де прожив до кінця своїх днів.

У _____ р. композитор одружився _____.

У тому ж році на замовлення _____ театру він написав оперу «_____».

Найвищої майстерності в своїй творчості Моцарт досяг в операх «_____», «_____», «_____».

Наступний 1786 р. – рік знайомства і початку _____ з композитором Йозефом _____. На знак поваги Моцарт присвятив йому _____.

Серед знайомих Моцарта – відомий італійський композитор Антоніо _____.

Розквітає виконавська діяльність музиканта-віртуоза, з'являється безліч _____ для клавесину.

Протягом літа 1788 р. написані три кращі _____ № 39, 40, 41. Остання з них – № 41 – отримала в ХІХ ст. назву «_____».

Але незважаючи на _____, композитор жив у бідності. Це важко позначилося на його житті та здоров'ї. Через серйозну хворобу у вересні 1791 р. він не зміг бути присутнім

на _____ своєї останньої опери «_____».
Вона була написана на прохання директора театру Емануеля _____.
Одночасно з оперою Моцарт почав складати «_____» – _____, замовлений графом _____.
Композитор так і не встиг _____ свій знаменитий шедевр. Він помер 5 грудня _____ р.

Твір завершив учень Моцарта _____.

2 Ким ці люди доводяться Моцарту? Яку роль вони відігравали в його житті?

Леопольд Моцарт _____

Наннерль Моцарт _____

Грегоріо Алегрі _____

Падре Мартіні _____

Граф Колоредо _____

Йозеф Гайдн _____

Констанція Вебер _____

Антоніо Сальєрі _____

Емануель Шиканедер _____

3 Дайте відповіді на запитання.

1. Що за часів Моцарта називали академіями? _____

2. Кому належать слова, сказані батькові Моцарта: «Я вважаю вашого сина найблискупішим композитором з тих, про яких я коли-небудь чув»? _____

3. Що входило в обов'язки Моцарта на службі у графа Колоредо? _____

4. Кому композитор присвятив шість струнних кuartетів? _____

5. Для виконання якого твору Моцарта потрібні змішаний хор, солісти та симфонічний оркестр з органом? _____.
6. Яка симфонія композитора названа ім'ям одного з богів римської міфології? _____.

Опера «Весілля Фігаро»

4

У біографії композитора зустрічаються згадки про кілька оперних театрів Європи. Назвіть твори, написані на замовлення цих театрів, і країну, в якій кожен театр знаходиться.

Віденський придворний оперний театр – _____.

Міланський оперний театр – _____.

Віденський національний оперний театр – _____.

Мюнхенський оперний театр – _____.

Празький оперний театр – _____.

В будинку графа Альмавіви готуються до весілля двох слуг – Фігаро і Сюзанни. Але графу самому подобається Сюзанна, і він всіляко намагається відтягнути весілля. Однак завдяки розуму, винахідливості та спритності Фігаро вдається обійти всі перешкоди і обдурити свого пана. «Божевільний» день, повний хвилювань і тривоги, закінчується жаданим весіллям.

5

Дайте відповіді на запитання.

1. У якому році і де була написана опера «Весілля Фігаро»? _____.

2. Твір якого автора покладений в основу оперного сюжету? _____.

3. Як він називається? _____.

4. Хто написав лібрето до опери? _____.

5. У якому місті вперше було поставлено оперу? _____.

6. Чим сюжет комедії сподобався Моцарту? _____.

7. Який композитор у 1875 р. переклав текст опери російською мовою? _____.
8. У якому оперному жанрі написана опера «Весілля Фігаро»? _____.
9. У якій формі написана увертюра до опери В.А. Моцарта «Весілля Фігаро»? _____.
10. Чи звучать у ній теми з опери? _____.
11. Як увертюра пов'язана зі змістом твору? _____.

Впишіть пропущені букви в імена основних персонажів опери і заповніть таблицю.

Ім'я персонажа	Голос	Титул або посада	Назва номера	№ дії
Ф _____ о				
С _____ а				
Р _____ а				
К _____ о				
А _____ а				
Б _____ а				

Складіть короткий оперний словник з поданих термінів.

- Арієтта – _____.
- Арія – _____.
- Каватина – _____.
- Лібрето – _____.
- Опера – _____.
- Увертюра – _____.

У газеті XIX ст. музикознавці виявили дивну статтю про відому оперу В. А. Моцарта «Весілля Фігаро» з безліччю помилок. Закресліть неправильні твердження і напишіть унизу правильний варіант.

Опера П. Бомарше «Розлучення Фігаро» була написана в 1824 р. на сюжет трагедії італійського письменника Лоренцо да Понте «Задумлива ніч, або Розлучення Фігаро».

Лібрето належало Леопольду Моцарту.

Сюжет трагедії виявився особливо близький композиторові тим, що в ньому головними дійовими особами є люди вищого стану, аристократи – граф Фігаро і графиня Сюзанна.

Вони ніяк не можуть знайти вихід із важких ситуацій, в які постійно потрапляють через своїх незграбних слуг – Альмавіву і Розіну.

Це призводить до трагічної розв'язки. Лібретист дещо пом'якшив похмуре звучання п'єси, і італійська трагедія перетворилася на ліричну оперу, яка складається з шести дій з прологом.

Опера починається великим оркестровим прологом, побудованим на темах графа і графині. Головна співуча тема графа змінюється швидкою і напористою темою графині.

Вражає майстерність, різноманітність вокальних номерів і співочих голосів.

Так, наприклад, партія графа Фігаро доручена тенору, а партія графині Сюзанни – низькому жіночому голосу меццо-сопрано.

Партія Керубіно, пажа графині, призначена для колоратурного сопрано, а слуга графа Альмавіви співає баритоном.

І нарешті, партія служниці Розіни доручена басові – так композитор хотів показати її похилий вік.

Опера була вперше представлена в Парижі в 1876 р. і з тріском провалилася. У Росії вона була виконана відразу в перекладі з італійської на російську мову. Текст російської версії підготував всесвітньо відомий поет-перекладач П. І. Чайковський.

З'єднайте слова арій з мелодіями. Для цього поставте цифру на прапорці біля потрібного нотного прикладу. Підпишіть під нотами назви оперних номерів та номери дій, в яких вони виконуються.

1. Рассказать, объяснить
не могу я,
Как волнуюсь, страдаю,
тоскую.

2. Если захочет барин
попрыгать,
Я подыграю гитарой ему.

3. Уронила, потеряла,
Где теперь её найти?

6. Там смелой шуткой, там
прибауткой,
Там кулаками, там тумаками.

4. Приди, мой милый друг,
В мои объятия!
Тихо тебе «люблю»
Хочу сказать я.

7. Сердце волнует жаркая
кровь.
Кто объяснит мне, это ль
любовь?

5. Мальчик резвый, кудрявый, влюблённый,
Адонис, женской лаской пленённый,
Не довольно ль вертеться, кружиться,
Не пора ли мужчиною стать?

Presto

Two staves of music in bass clef, 2/4 time signature. The top staff begins with a trumpet sound effect.

Allegro

Two staves of music in bass clef, common time signature. The top staff ends with a trumpet sound effect.

Andante

Two staves of music in treble clef, 6/8 time signature.

Allegretto

p

Two staves of music in bass clef, 3/4 time signature. The top staff begins with a trumpet sound effect.

Allegro vivace

p *f* *p* *f*

Two staves of music in treble clef, 2/4 time signature.

Andante con moto

Two staves of music in treble clef, 2/4 time signature.

Andante

Two staves of music in treble clef, 6/8 time signature.

Оберіть правильну відповідь і підкресліть її.

1. «Весілля Фігаро» – це
а) соната з програмним змістом; б) балет; в) меса; г) опера.
2. Вона написана
а) в Мілані; б) в Зальцбурзі; в) в Мюнхені; г) у Відні.
3. В основі сюжету – твір
а) австрійського; б) німецького; в) французького;
г) італійського письменника.
4. Його прізвище –
а) Гете; б) Корнель; в) Расін; г) Бомарше.
5. Назва п'єси –
а) «Наталка Полтавка»; б) «Бенкет під час чуми»; в) «Севільський
цирульник»; г) «Божевільний день, або Одруження Фігаро».
6. Жанр літературного твору –
а) драма; б) комедія; в) трагедія; г) водевіль.
7. Дія п'єси відбувається протягом
а) двох років; б) трьох місяців; в) шести тижнів; г) однієї доби.
8. П'єса закінчується
а) вбивством; б) від'їздом; в) викраденням; г) весіллям.
9. Лібретист опери –
а) поляк Адам Міцкевич; б) італієць Лоренцо да Понте;
в) англієць Джордж Байрон; г) француз Проспер Меріме.
10. Опера починається
а) інтродукцією; б) прологом; в) увертюрою; г) епілогом.
11. Форма вступу –
а) вільна; б) період; в) сонатна без розробки; г) подвійні варіації.

Симфонія № 40 соль мінор

«Про гірку правду життя, про жорстоку боротьбу, яку доводиться вести людині, про тяжкий тягар смутку, турбот і хвилювань оповідає симфонія соль мінор».

Б. Кремнєв

Заповніть таблицю.

Перша частина	
Форма:	_____
Темп:	_____

Головна партія (тональність, характер): _____

Побічна партія (тональність, характер): _____

Розробка: _____

Реприза: _____

Друга частина

Форма: _____

Темп, тональність: _____

Характер тем: _____

Третя частина

Форма: _____

Темп, тональність: _____

Характер тем: _____

Четверта частина

Форма: _____

Темп, тональність: _____

Характер тем: _____

Дайте відповіді на запитання.

1. У якому році і де була написана симфонія Соль-мінор № 40?
_____.
  2. Який загальний характер твору? _____.
  3. Скільки в ньому частин? _____.
  4. Яка частина симфонії є драматичним центром, підсумком розвитку всього твору? _____.
  5. Що незвичайного в будові цього циклу? _____.
  6. Порівняйте симфонію № 40 В. А. Моцарта з симфонією № 103 Й. Гайдна. Чим відрізняються ці твори? _____.
- _____
- _____
- _____
- _____

Соната для фортепіано № 11 Ля-мажор

Заповніть таблицю.

Перша частина
Форма: _____
Темп, тональність: _____
Характер варіацій: _____
_____
_____
_____
_____
_____
Друга частина
Форма: _____
Темп, тональність: _____
Характер: _____
_____
_____
_____
_____

Третя частина

Форма: _____

Темп, тональність: _____

Характер: _____

_____

_____

_____

14

Дайте відповіді на запитання.

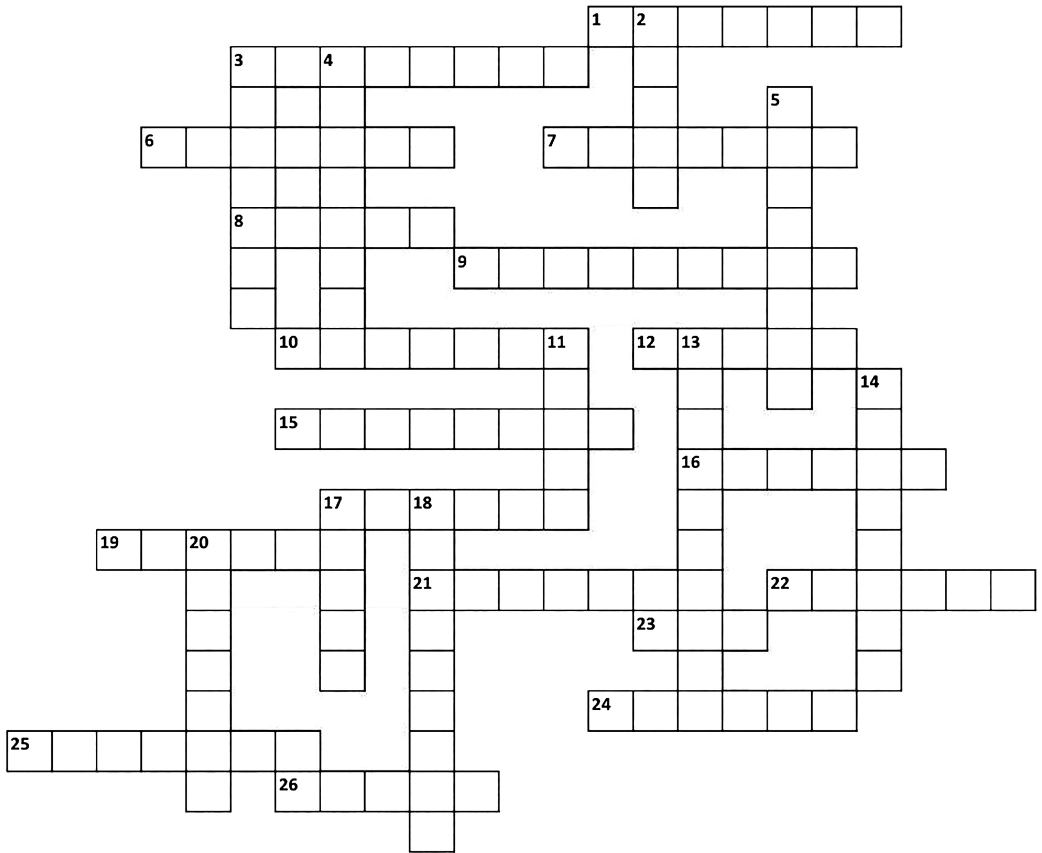
1. У якому році і де була написана соната *Ля-мажор* № 11? _____
_____.
2. Для якого інструменту вона призначена? _____.
3. Скільки в ній частин? _____.
4. Як називається третя частина сонати? _____.
5. Звідки взялася така назва? _____.
6. Чому одна з тем третьої частини порівнюється з приспівом пісні або рефреном у рондо? _____
_____.
7. У чому особливості будови даного сонатного циклу? _____
_____.
8. Чи характерні вони для класичної сонати? _____.

15

Розгадайте кросворд.

По горизонталі:

1. Італійське місто, в якому була Академія музики.
3. Жанр трьох творів, написаних протягом літа 1788 р.
6. Австрійська імператриця Марія ..., перед якою виступав маленький Моцарт.
7. Музикант, що має феноменальну виконавську техніку.
8. До цього міста 22-річний Моцарт їздив разом з матір'ю.
9. Місто, в якому народився композитор.
10. Останній твір Моцарта.
12. Сучасник і старший друг Моцарта, один з небагатьох, хто оцінив його талант.
15. Ім'я, яким вдома називали старшу сестру Моцарта.
16. Опера «Чарівна ...».
17. Росій-

ський поет, автор трагедії «Моцарт і Сальєрі». 19. Інструмент, для якого композитор у Парижі написав п'ять чудових сонат. 21. Ансамбль з чотирьох виконавців. 22. Місто, в якому Моцарт прожив останній період свого життя. 23. В якому місті знаходиться Сикстинська капела? 24. Країна – батьківщина опери; тут Моцарт виступав з концертами в 1770–1773 рр. 25. Відомий італійський теоретик музики і композитор, який давав Моцарту уроки. 26. Дівоче прізвище дружини В. А. Моцарта.

По вертикалі:

2. Жанр твору «Ідоменей, цар Криту». 3. Інструмент, на якому маленький Вольфганг навчився грати самостійно. 4. Багатоголосний хоровий твір композитора Алегрі, записаний Моцартом з пам'яті після одного прослуховування. 5. Владний і жорстокий правитель Зальцбурга. 11. Місто в Італії, знамените своїм оперним театром. 13. Хлопчиком Моцарт розписував цифрами все навколо. Яка наука захоплювала його? 14. Опера «..., цар Понтійський». 17. Місто, в яко-

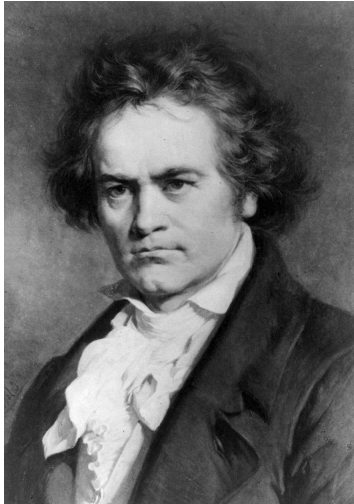
му відбулася прем'єра опери «Дон Жуан». 18. Друг Моцарта, директор театру. 20. Країна – батьківщина Й. Гайдна і В. Моцарта.

16

Підпишіть назви поданих музичних епізодів.

1		
2	<p>Allegro assai</p> 	
3	<p>[Allegro molto]</p> 	
4	<p>Allegro molto</p> 	
5	<p>Andante</p> 	
6	<p>Allegro grazioso</p> 	
7	<p>Menuetto Allegro</p> 	
8		
9		
10	<p>Presto</p> 	

Біографія та короткий огляд творчості

Людвіг ван Бетховен

«Геть спокій!.. Мене повинні бачити щасливим, наскільки судилося мені це тут, на землі, а не нещасним... Я схоплю долю за горлянку, зовсім мене зігнути їй не вдасться».

З листа до князя Лихновського: «Князь, тим, що ви з себе являєте, ви зобов'язані випадковості народження; тим, що я собою являю, я зобов'язаний самому собі. Князів існує і буде існувати тисячі. Бетховен же – лише один».

«Музика повинна висікати вогонь з людських сердець»

Людвіг ван Бетховен

«Бетховен сильний завдяки своєму генію, як борець, скорботний у своїй знедоленості, променистий, як небесний вісник, Бетховен – ось хто рішуче позначив перехід нашого мистецтва від його натхненної юності до першого періоду зрілості. Його діяльність настільки змінила ходу, ... саму постать мистецтва, що ніхто вже не міг заперечувати нову еру в музиці».

Ф. Ліст

Вставте в речення пропущені слова.

1. Бетховен – великий _____ композитор кінця _____ – початку _____ ст.
2. Так само, як Гайдн і Моцарт, Бетховен належить до _____ класиків.
3. Бетховен був сучасником важливої історичної події – Великої _____ 1789 р.
4. Демократичні гасла революції – _____, рівність і _____ – були близькі молодому композиторові.

5. Відлуння революційних пісень _____, _____ можна почути в багатьох творах композитора.
6. Від музики Гайдна і Моцарта музику Бетховена відрізняє _____ звучання, пов'язане з революцією.
7. Головний вид творчості Бетховена – не вокальна, не оперна, а _____ музика.
8. Бетховен – один з _____ симфоністів світу. В його творчості жанр _____ досягає величі, могутності і розмаху. Композитор написав _____ симфоній і _____ симфонічних увертюр.

Заповніть пропуски в тексті.

Бетховен народився в _____ р. в місті _____ у родині професійних _____. Його дід і батько служили співаками у придворній _____ Боннського курфюрста. Батько майбутнього композитора, _____ Бетховен, був черствою і жорстоким людиною. Рано звернувши увагу на _____ здібності сина, він вирішив зробити з нього другого _____. Почалася жорстока муштра з багатогодинними, часто нічними заняттями на _____. У віці _____ років Людвіг дав перший публічний _____ в місті _____. Подальші виступи не принесли доходів, і _____ перестав займатися з сином _____. Його вчителями стали товариші по службі батька в капелі. Незважаючи на часту зміну вчителів, Бетховен добре _____ з листа, вільно _____ на клавесині, _____ і навіть заміщав на службі старого органіста.

З загальною освітою було гірше: у віці _____ років батько забрав хлопчика з _____. З _____ років Людвіг працював у придворній капелі.

У 1780 році Людвіг зустрічається з новим директором придворної _____ – органістом Христианом Готлібом _____. Широко освічена людина, він стає першим справжнім _____ юного музиканта. Він знайомить Бетховена з кращими _____ німецьких і австрійських композиторів: _____ і _____ Баха, Генделя, _____, Моцарта.

Учитель допомагає видати його перші твори _____ на тему маршу композитора _____

і три _____. Навесні 17____ р. Бетховен їде до Відня, щоб зустрітися з _____. Знаменитий автор «_____» захоплений бетховенськими _____ і готовий давати йому _____. Але хвороба _____ змушує Людвіга повернутися в _____. Після її _____ юнакові доводиться взяти на себе піклування про молодших братів. Бетховен починає службу в _____ театрі і в придворній _____, грає на _____, органі і клавирі, дає уроки _____.

У _____ р. (в рік початку Великої Французької революції) він стає вільним слухачем _____ факультету щойно відкритого Боннського _____. Революційні події у _____ викликають _____ в душі Бетховена.

У 1792 р. Людвіг знайомиться з _____, і вирішує їхати до Австрії, щоб вчитися у прославленого маестро. У тому ж році, у віці _____ років, Бетховен назавжди переселяється у _____. Протягом року він займається у _____, бере уроки композиції у відомого італійця Антоніо _____ та в інших композиторів. Молодий музикант виступає в салонах віденської знаті як _____-віртуоз: імпровізує на задану _____, виконує власні _____.

Бетховен здійснює концертні поїздки _____

За перші 10 років життя у Відні було написано більше _____ творів: близько двадцяти _____ сонат, серед яких восьма «_____», і чотирнадцята «_____»; три концерти для фортепіано з _____, тріо, квінети, скрипкові і віолончельні сонати _____, симфонії № _____. Бетховен стає знаменитістю. Його ім'я починають ставити в один ряд з іменами _____ композиторів-класиків _____ і _____. Але в 1797 р., у віці _____ років, у Людвіга з'являються перші ознаки страшної _____. Прогресуюча _____ змушує припинити _____ виступи. Лікування не допомагає. Похмурі настрої посилює нерозділене кохання до італійської аристократки Джульєтти _____. Їй була присвячена «_____» соната для _____. Виникають тяжкі думки про

_____ . Вони ясно висловлені в «Гейлігенштадтському _____», який написано восени 1802 р. Але Бетховен справляється зі своїм відчаєм.

Наступний _____ р. стає переломним у творчій долі композитора. Він пише багато чудових творів героїко-драматичного характеру: це третя симфонія, названа «_____»; _____ і _____ симфонії; оркестрові увертюри «_____» і «_____»; фортепіанна соната № 23 «_____»; знаменита «_____» соната для скрипки і _____, присвячена скрипалю і композитору _____; четвертий і п'ятий _____ для фортепіано з оркестром; балет «Творіння Прометейя»; опера «_____». Працюючи над нею, композитор написав _____ увертюри, найкраща з них відома, як «_____» № 3. Поряд з героїко-_____ з'являються твори іншого характеру – ліричні, _____, що оспівують красу _____, радісні, енергійні, з гумором. Це четверта, _____ і восьма симфонії, серед яких особливо виділяється _____, «_____»; скрипковий концерт, фортепіанна соната № 21 «_____», ряд струнних квартетів. Тоді ж були написані пісні для голосу і _____ на слова _____, серед них і «Пісня про блоху». З'являються численні обробки народних пісень: _____

_____ До композитора приходять європейська та _____ слава.

У 1814–1815 рр. військами союзних країн була розгромлена наполеонівська _____. На честь цієї події композитор створив оркестрову п'єсу «Битва при _____». Її _____ звучання було посилене двома військовими _____, доданими до _____ оркестру.

Однак після перемоги над _____ Австрія перетворюється на центр політичної _____. Обстановка в країні стає _____, особливо для волелюбного Бетховена.

Погіршуються й умови життя композитора. Прохання про постійну роботу _____ при оперному театрі залишається без відповіді, руйнуються плани одруження з _____. Багато клопоту і переживань доставляє піклування про _____, опікуном якого він є. Продовжує погіршуватися _____

_____, посилюється _____. Не допомагає слуховий _____, спілкуватися доводиться за допомогою _____. Але саме в ці останні роки з'являються найвидатніші твори Бетховена: _____ симфонія з заключним _____ на слова оди Шіллера «_____» і «_____» і «_____» і «_____» для хору, солістів і _____; вокальний цикл «_____» _____», п'ять останніх фортепіанних сонат (з № _____ до № _____), четверта і п'ята _____ для віолончелі та _____, та ін.

Останніми творами композитора стали п'ять струнних _____. Тяжка хвороба підірвала могутній організм, і 26 березня _____ р. Бетховен помер. Він похований на цвинтарі міста _____, а його будинок перетворений на музей.

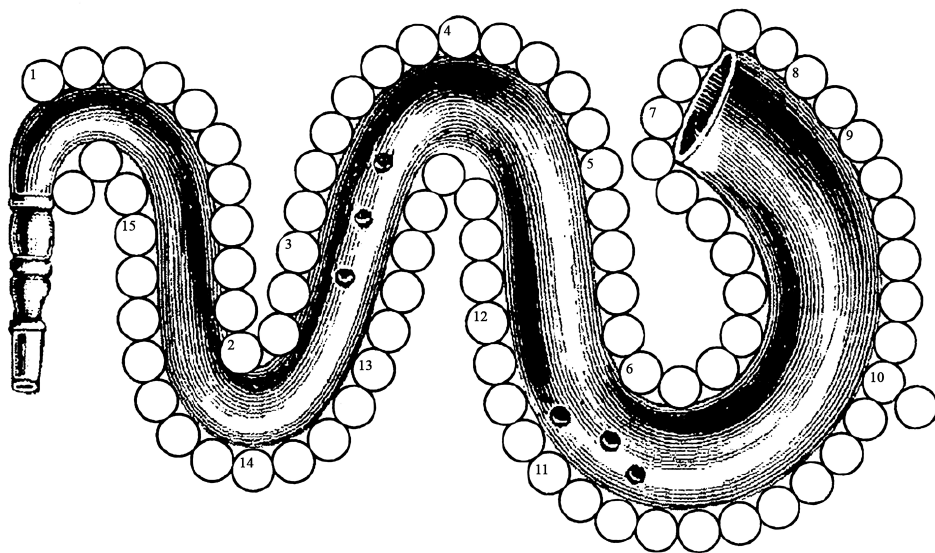
Це цікаво...

Коли Бетховен зробив редакцію опери «Фіделіо», його захопливий шанувальник композитор Мошелес взявся за переклад опери для фортепіано. Він часто відвідував Бетховена в цей час і, закінчивши останню сторінку перекладання, приніс свою працю автору. Він не застав Бетховена вдома і залишив клавір на його столі із запискою: «Закінчив з Божою допомогою». Коли Мошелес переглядав авторські виправлення, під своєю припискою він побачив напис Бетховена: «Смертний, сподівайся на свої власні сили». Ось таким був Бетховен.

Розгадайте чайнворд.

1. Програмна симфонія Бетховена, яка присвячена образам природи і складається з п'яти частин. 2. Музичний інструмент, на якому грав Бетховен в капелі і в придворному оркестрі у Бонні. 3. Батько композитора – співак-... в капелі Боннського архієпископа. 4. Ім'я жінки, з якою Бетховен збирався одружитися. 5. Ім'я богині ранкової зорі римської міфології, яке стало назвою однієї з сонат композитора. 6. Назва однієї з найбільш гостродраматичних фортепіанних сонат, що перекладається з латинської як «Пристрасна». 7. Темп, характерний для перших частин сонатно-симфонічного циклу; вживається зі словом «сонатне». 8. Жанр поетичного твору Шіллера «До радості», який композитор використав у фіналі дев'ятої симфонії.

9. Назва колективу з кількох виконавців. 10. Прізвище князя, одного з друзів Бетховена. 11. Ім'я композитора-класика, у якого молодий Бетховен брав уроки у Відні. 12. Назва клавішного інструмента, який найбільше любив Бетховен, та який за часів його творчості пройшов значний період свого розвитку. 13. Один з перших музичних інструментів, який опанував маленький Людвіг. 14. Ім'я людини, якій спочатку була присвячена симфонія № 3, але в подальшому, через розчарування в його політиці, Бетховен прибрав його ім'я з партитури симфонії, і назвав її «Героїчна». 15. Прізвище першого справжнього вчителя Бетховена.

Соната для фортепіано № 8 до-мінор «Патетична»

«Один з найбільш значних творів молодого Бетховена – восьма патетична соната. Вона подібна до ракети, яка раптово злетіла вгору і освітила широкі дали майбутнього. Це гігантський ривок уперед, до того, що в мистецтві ще тільки має прийти. Такої музики ще не було».

Б. Кремнєв

Дайте відповіді на запитання.

1. Скільки сонат для фортепіано написав Бетховен?

2. Які з них мають назви? _____

3. Яка соната присвячена молодій красуні-аристократці, яка не прийняла кохання композитора? _____
  4. Який підзаголовок вона має? _____
  5. Що незвичайного в будові цього сонатного циклу? _____
-
6. Назва якої сонати перекладається як «пристрасна»?
-
7. У якому розділі сонати міститься основна ідея твору, підсумок усього розвитку творчості композитора? _____
-

Заповніть таблицю, що відображає будову сонати № 8 Бетховена.

Перша частина
Форма: _____
Темп: _____
Тема вступу (тональність, характер): _____
_____
Головна партія (тональність, характер): _____
_____
Побічна партія (тональність, характер): _____
_____
Розробка: _____
_____
Реприза: _____
_____
Друга частина
Форма: _____
Темп, тональність: _____
Характер тем: _____
_____

Третя частина

Форма: _____

Темп, тональність: _____

Характер рефрену: _____

Характер епізоду: _____

Дайте відповіді на запитання.

1. У якому році Бетховен написав сонату № 8 для фортепіано? _____
2. Як вона називається? _____
3. Хто дав сонаті таку назва? _____
4. Як слово «pathos» перекладається з грецької мови? _____
5. Які особливості має зміст цієї сонати? _____
6. Скільки частин у циклі? _____
7. Що нового з'явилося в сонаті № 8 Бетховена порівняно з сонатами Гайдна і Моцарта? _____
8. Як сучасники Бетховена сприйняли появу сонати? _____
9. Чи можна стверджувати, що основна ідея сонати міститься у вислові «Від темряви – до світла, через боротьбу – до перемоги»? Поясніть. _____
10. Чи об'єднує ця ідея всі частини сонати? _____

11. Як на ваш погляд, чи є в сонаті підсумок розвитку основної ідеї? Якщо так, то де він знаходиться, і який він? _____

_____

_____

Симфонія № 5 до-мінор

«Бетховен перший змусив музику заговорити новою мовою, забороною до того часу, – мовою пристрасті».

«Зустрічаються напівбоги, які вміють жити за таких жахливих умов і навіть жити переможно; і якщо ви хочете почути їхні самотні пісні, – слухайте музику Бетховена».

Ф. Ніцше

«Бетховен не написав би своїх симфоній, не будь його життя сповнене страждань: той, хто прожив безхмарне життя, не зрозуміє симфоній Бетховена».

А. Моруа

«Один з найбільш оптимістичних творів світової музики – п'ята симфонія. Вона розповідає про тяжкі випробування, що випали на долю людини, і про те, як людина ці випробування зрештою долає».

Б. Кремнев

Заповніть пропуски в реченнях.

1. Бетховен написав _____ симфоній і _____ симфонічних _____.
2. Героїчний початок найяскравіше проявився в його _____ симфоніях.
3. Окрім героїчних, у Бетховена є симфонії й іншого характеру: _____.
4. Третя симфонія спочатку була присвячена _____. Пізніше композитор прибрав присвячення і назвав симфонію «_____».
5. Тему боротьби людини з долею розкриває _____ симфонія.
6. Зміст _____ симфонії пов'язаний з образами природи. Вона отримала назву «_____».
7. Бетховен оновив класичну будову симфонічного циклу: 1) замінив танцювальний менует третьої частини більш енергійним і рух-

ливим _____; 2) збільшив кількість частин шостої симфонії до _____ замість традиційних чотирьох; 3) ввів хор у фінал _____ симфонії.

8. Щоб надати звучанню велич і міць, Бетховен значно збільшив склад _____ оркестру порівняно з оркестром Гайдна і Моцарта. Він додав до нього _____, розширив групу ударних за рахунок _____.

Дайте відповіді на запитання.

1. У якому віці Бетховен створив симфонію № 5? _____.
2. Який зміст симфонії? _____.
3. Як змінюється характер музики від першої частини до останньої? _____.
4. Яка тема найяскравіше відображує зміст і основну ідею симфонії? _____.
5. Де вона прозвучала першого разу? _____.
6. Назву темі дав сам композитор чи її придумали критики? _____.
7. Який епіграф твору? «_____».
8. У яких частинах симфонії звучить ця тема? _____.
9. Теми яких частин твору близькі до мелодій Французької революції? _____.

Заповніть таблицю.

Перша частина
Форма: _____
Темп: _____
Головна партія (тональність, характер): _____
Побічна партія (тональність, характер): _____
Розробка: _____
_____
_____

Реприза: _____
_____
_____

Друга частина

Форма: _____
Темп, тональність: _____
Характер тем: _____
_____
_____
_____

Третя частина

Форма: _____
Темп, тональність: _____
Характер тем: _____
_____
_____
_____

Четверта частина

Форма: _____
Темп: _____
Характер тем: _____
_____
_____
Кода: _____
_____

Увертюра «Егмонт»

Майже всі увертюри Бетховена пов'язані з драматичними творами, будучи вступом до п'єси чи опери: «Егмонт» – до трагедії Гете, «Коріолан» – до драми Колліна, «Леонора» – до опери «Фіделіо».

Темою трагедії Гете стала боротьба народу Нідерландів за незалежність у XVI ст. проти іспанського панування. Герой і вождь

фламандців граф Егмонт став жертвою підступних задумів герцога Альби – намісника іспанського короля. Егмонт був ув'язнений і засуджений до смерті. Його кохана Клерхен, дівчина з народу, закликає городян до повстання. Зневірившись у можливості врятувати Егмонта, вона гине.

Напередодні страти Егмонт бачить сон. Перед ним в образі Клерхен виникає сяюче бачення свободи. Зі словами, зверненими до народу: «За батьківщину боріться, за справедливість, за свободу», Егмонт йде до місця страти. Його ходу супроводжує грандіозне симфонічне звучання «Переможної симфонії».

Заповніть таблицю, що відображає будову увертюри «Егмонт».

Перша частина
Форма: _____
Теми вступу (тональність, характер, темп): _____
_____
_____
Головна партія (тональність, характер, темп): _____
_____
_____
Побічна партія (тональність, характер, темп): _____
_____
_____
Розробка: _____
_____
_____
Реприза: _____
_____
_____
Кода: _____
_____
_____

Підкресліть правильну відповідь.

1. Перший номер з музики Бетховена до трагедії Гете – це
а) прелюдія; б) увертюра; в) інтродукція.

2. Її зміст
  - а) ніяк не пов'язаний з основними подіями трагедії;
  - б) частково пов'язаний з сюжетною лінією трагедії;
  - в) у стислій формі розповідає про основні події трагедії.
3. Її назва – це
  - а) ім'я письменника; б) ім'я героя; в) ім'я іспанського короля.
4. Її форма – це
  - а) подвійні варіації з повільним висновком;
  - б) рондо-соната зі вступом і доповненням;
  - в) сонатне алегро з повільним вступом і швидкої кодою.
5. Її закінчення передає
  - а) святкову радість; б) філософську зосередженість;
  - в) стрімкий політ.

Дайте відповіді на запитання.

1. Хто такий Егмонт? _____.
2. Які теми звучать у вступі? _____.
3. Який старовинний іспанський танець нагадує перша тема?
_____.
4. Що спільного між кодою увертюри «Егмонт» і кодою п'ятої симфонії Бетховена? _____
_____
_____.

Розгадайте кросворд.

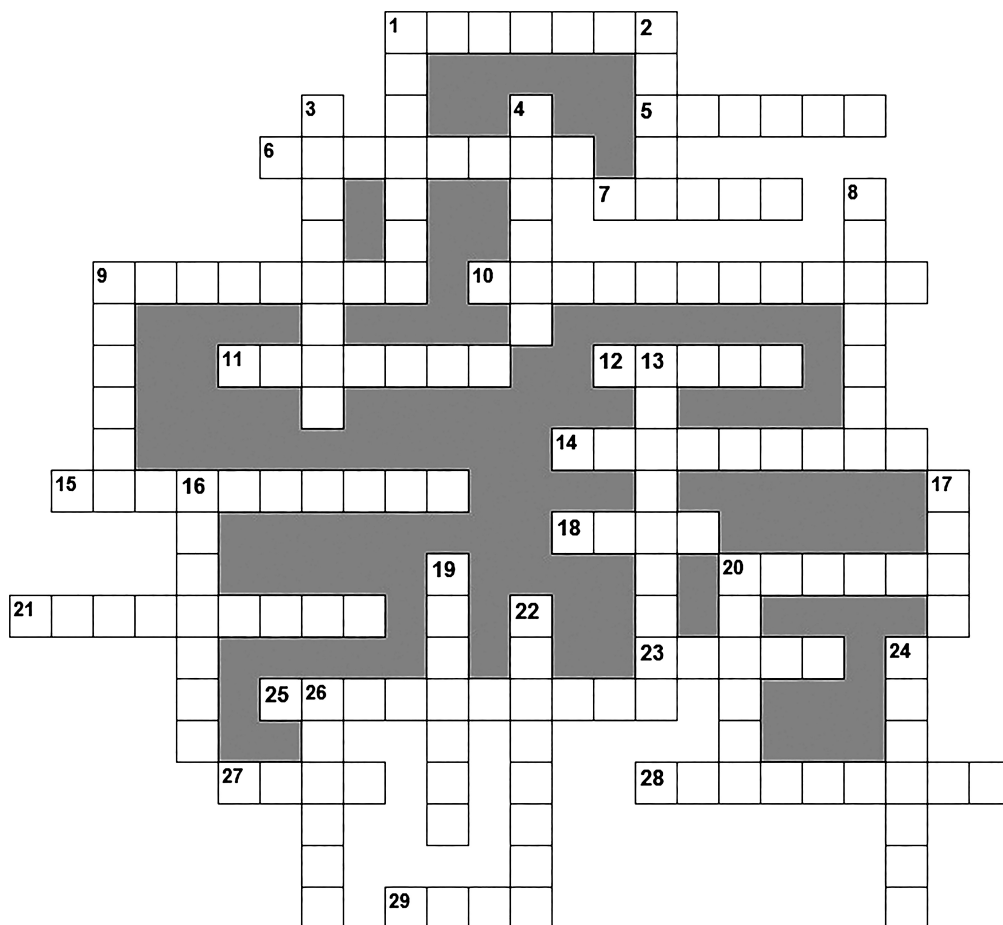
По горизонталі:

1. Героїчна опера Бетховена.
5. Героїчна особистість, подвигу якої присвятив свою увертюру Бетховен.
6. Прізвище дівчини знатного роду, з якою хотів одружитися Бетховен.
7. Композитор, віденський класик – учитель Бетховена.
9. Назва музичного жанру, до якого Бетховен звертався дев'ять разів.
10. Навчальний заклад, який Бетховен відвідував у 1789 р.
11. Назва популярної сонати з красивою повільною першою частиною.
12. Ім'я жорстокого іспанського герцога, який є однією з головних дійових осіб в трагедії Гете.
14. Назва сонати № 8.
15. Найвідоміша пісня Великої Французької революції, що стала спочатку гімном революціонерів, а потім і всієї країни.
18. Місто, де народився Людвіг ван Бетховен.
20. Композитор, палкий шанувальник таланту Бетховена, який через скромність так і не

наважився на зустріч з ним. 21. Ім'я учениці, якій Бетховен присвятив «Місячну сонату». 23. Тут 8-річний Людвіг дав свій перший концерт. 25. Прославлений твір для скрипки і фортепіано « ... соната». 27. Прізвище композитора та органіста, який з 1781 р. навчав музиці юного Бетховена. 28. Назва старовинного іспанського танцю-ходи, що відчувається в першій темі вступу увертюри «Егмонт». 29. Один з останніх творів композитора «Урочиста ...».

По вертикалі:

1. Країна, в якій наприкінці XVIII ст. були проголошені гасла свободи, рівності, братерства. 2. Музичний жанр, представлений у творчості Бетховена тільки одним твором. 3. Посада 13-річного Людвіга у придворній капелі. 4. Місто, де композитор жив з 1792 р. і до кінця своїх днів. 8. Ім'я коханої графа Егмонта. 9. Музичний жанр, до якого належить «Апасіоната». 13. Іноземна мова, яку Бетховен вивчав

в юності. 16. Композитор, у якого молодий Бетховен брав уроки для вдосконалення у вокальному письмі. 17. Знаменитий німецький поет, автор «Фауста». 19. Музичний жанр, який перекладається як «Змагання». 22. Симфонія Бетховена. 24. Назва трьох увертюр до опери Бетховена. 26. Головна музична тема, що неодноразово повторюється протягом твору.

14

Напишіть назви поданих музичних епізодів.

1	<p>Grave</p>	7
2	<p>Adagio cantabile</p>	
3	<p>Allegro di molto e con brio</p>	
4	<p>Allegro</p>	
5	<p>un poco meno mosso</p>	
6	<p>Allegro con brio</p>	
7	<p><i>p dolce</i></p>	
8	<p>Andante con moto</p>	

9	<p>Allegro maestoso</p> 	
10		
11	<p>Sostenuto ma non troppo</p> 	
12		
13	<p>Allegro</p> 	
14	<p>Allegro</p> 	
15	<p>Allegro</p> 	

РОЗДІЛ V

Українська музика епохи класицизму

Вплив віденської класики відчула вся світова культура, у тому числі музична культура України. Найвидатнішими представниками цієї епохи є М. Березовський, Д. Бортнянський, А. Ведель. Специфіка української музики полягала в тісному зв'язку з народними пісенними джерелами та традиціями хорового співу. Тому особливо розвиненими виявилися жанри хорової музики, насамперед, хорового концерту. Хорові концерти, які продовжували канони церковного музикування та вбирали в себе риси класичного стилю, водночас несли яскраві ознаки народної творчості. Внаслідок цього хорові концерти виходили за межі церкви, поширюючись у світському побуті серед різних верств – від простого люду до аристократичних салонів. Ці композитори зуміли втілити прогресивні ідеали свого часу та поєднати досягнення вітчизняної і західноєвропейської музичної культури.

ТЕМА 31

М. Березовський (бл. 1745–1777)

Біографія та короткий огляд творчості

«Не відкинь мене в час старості, коли зменшиться сила моя, не покинь мене. Адже вороги мої проти мене змовляються і ті, що чатують на душу мою, нараджуються спільно, кажучи: "Бог покинув його, доганяйте і хапайте його, адже немає кому рятувати".

Боже мій, не віддаляйся від мене, поспіши, Боже, на допомогу мені. Нехай засоромляться і зникнуть ті, що обмовляють душу мою».

Псалом Давида № 70

Пригадайте подані визначення. Впишіть відповіді.

1. Сценічні вистави, що були обов'язковими для засвоєння латини та організовувалися переважно до великих світських свят _____.
2. Перший після Острозького колегіуму вищий навчальний заклад України. _____.
3. Цей музичний жанр зароджується в Італії у трьох видах: хоровий, оркестровий і сольний твір. Спільним в них є принцип конвертування, змагання, протиставлення, контрасту. Назва жанру походить від латинського слова «змагатися». _____.

4. Головний жанр професійної музики XVII – початку XVIII ст. в Україні, розгорнутий циклічний хоровий твір, у якому звучання хорового tutti співставляється з окремими частинами чи партіями хору _____.

5. Гомофонно-гармонічний багатоголосний спів з елементами поліфонії _____.

6. Автор теоретичної праці «Грамматика музикійська» _____.

7. Триголосна світська побутова пісня куплетної форми, назва якої походить від італійського слова cantare, що означає «спів» _____.

8. Сольна лірична пісня з інструментальним супроводом _____.

9. Автор знаменитого канту «Всякому городу нрав і права» _____.

У 1738 р. за іменним указом імператриці Анни Іоаннівни в місті Глухові на Сумщині була відкрита співацька школа, яка готувала професійних придворних співаків до виступів при імператорському дворі. Вони співали в придворній капелі. До її складу входили насамперед, а часто майже винятково, співаки-українці. Відомо, що у XVI і XVII ст. загальнокультурний стан в Україні був значно вищий, ніж у Росії. Це й спричинило переїзд з України до Росії численних діячів різних галузей культури, причому цей переїзд часто мав примусовий характер.

Найвідомішими вихованцями школи стали Дмитро Бортнянський та Максим Березовський, які піднесли українську музику на високий рівень.

Заповніть пропуски в тексті.

Злам між XVIII та XIX ст. в українській музиці став початком нового етапу, який характеризується кульмінацією у розвитку хорового мистецтва і зародженням інших жанрів – _____ . У творчості найвидатніших вітчизняних авторів _____ , _____ , та _____ – хоровий концерт досяг вершини свого розвитку. Завдяки цим композиторам епоха отримала назву «Золотої _____ музики».

Максим Созонтович _____ – один з перших представників нового напрямку в українському мистецтві XVIII ст., засновник циклічного _____. Національна самобутність творів у поєднанні з майстерним поліфонічним _____ роблять його яскравим представником _____ класицизму.

Впишіть відсутні відомості.

Максим Созонтович Березовський народився 16 жовтня _____ р. у м. Глухові – резиденції останнього українського гетьмана графа Кирила _____, який полюбляв музику, тримав чудову _____. Крім того, у Глухові існувала знаменита _____ школа, заснована правителем Малоросії К. Румянцевим, де хлопець вивчає _____, гру на _____.

У _____ років він вступає до Київської _____, співає в хорі, пише _____. Завдяки надзвичайно гарному _____ на нього звертає увагу сам граф _____. Він забирає М. Березовського у 17_____ р. до _____, до славнозвісної _____ капели, керівником якої був талановитий співак і композитор, виходець з України, Марко _____.

Кілька років Березовський працює у _____ великого князя Петра Федоровича, пізніше царя Петра III. В Оранієнбаумі, у своєму маєтку, він утримував спеціальний «Оперний дім», де Березовський виступав як _____, виконавець в _____ операх. У 1762 р. Березовський повертається до придворної _____. Тут він розпочав свою композиторську діяльність: написав _____, серед яких найвідоміший «_____». У 1763 р. Березовський _____ з Франциною Юбершер, танцівницею придворного театру.

У 1766 р. стає придворним _____ та отримує _____ (пансіон) для навчання за кордоном. У 17_____ р. Березовського направили в _____ філармонічну академію. З XVII ст. цей найпрестижніший навчальний заклад готував музикантів для всієї Європи. Її очільника – видатного композитора _____ сучасники називали «Богом музики». Він і став _____

Березовського. Цікаво, що одночасно із ним в академії навчався 14-річний В. А. _____. У 1771 р. Березовський отримав статус _____ академії. Композитор прожив у Італії _____ роки, де написав «_____» для скрипки і чембало», симфонію, оперу «_____» та три _____.

У _____ р. композитор повернувся до Петербурга, де його призначили _____ капели. Це була висока посада для музиканта того часу. М. Березовський пише _____ «Хваліте Господа», «Бог ста в сонмі богів». Вершиною його творчості є геніальний концерт «_____». Але композитор не був визнаний на батьківщині, його майстерність та творчі плани не _____ при царському дворі, і це стало причиною його _____. Його життя обірвалося трагічно 24 березня _____ р. самогубством у _____ роки.

Хоровий концерт «Не отвержи мене во время старости»

Заповніть таблицю.

Перша частина	
Назва:	_____
Форма:	_____
Характер музики:	_____
Тема (тональність, характер):	_____
_____	_____
_____	_____
Друга частина	
Назва:	_____
Форма:	_____
Характер музики:	_____
_____	_____
Прийоми розвитку:	_____
_____	_____
_____	_____

Третя частина

Назва: _____
Форма: _____
Характер музики: _____
_____
_____

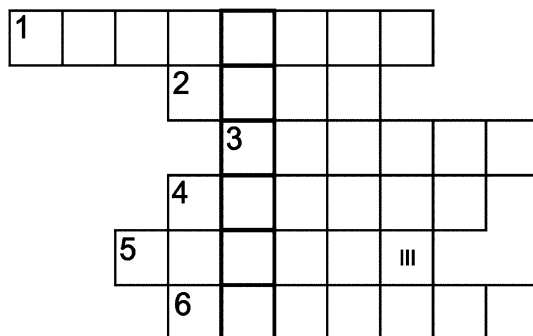
Четверта частина

Назва: _____
Форма, інтонаційність: _____
_____
Характер музики, темп: _____
_____

5

Розгадайте кросворд. Поясніть виділене слово.

1. Назва опери М. Березовського.
2. Вершина поліфонічної форми.
3. Місто, де пройшло дитинство М. Березовського.
4. Знаменита придворна співача...
5. Ім'я царя, при дворі якого служив М. Березовський.
6. Місто в Італії, де навчався композитор.

6

Знайдіть і викресліть зайву відповідь.

1. Знаменитий чотириголосний концерт був написаний
а) двадцятирічним юнаком; б) орієнтовно у 1765 чи 1766 р.;
в) наприкінці життя.
2. Драматургія циклу має таку направленість –
а) «Через тернії до зірок»; б) «Через страждання – до
перемоги»; в) «Перемога за всяку ціну».

3. Концерт є циклом, який складається з чотирьох контрастуючих між собою частин –
  - а) *adagio*, *allegro*, *adagio*, *moderato*; б) *adagio*, *moderato*, *adagio*, *allegro*; в) повільно, швидко, повільно, помірно.
4. У формі фуги в концерті побудовані
  - а) перша та четверта частини; б) усі частини;
  - в) найвражаючі частини: перша – лірико-філософська та лірико-драматичний фінал.
5. У чотирьох епізодах другої частини М. Березовський застосував
  - а) гомофонно-гармонічний склад; б) поліфонічні прийоми;
  - в) імітації, канонічні секвенції, фугато.
6. Яскравий образний контраст своїм молитовним, ліричним характером додає
  - а) третя частина; б) друге *adagio*; в) фінал.
7. Активна чотиритактова тема фуги драматичного фіналу
  - а) інтонаційно споріднена з темою першої фуги;
  - б) побудована на інтонації української ліричної пісні;
  - в) основана на початковому благанні «Не отвержи...»

Д. Бортнянський (1752–1825)

Біографія та короткий огляд творчості

«Д. Бортнянський «навчався на тих же зразках, що й Моцарт... Однак при цьому музична мова Бортнянського національна, в ній виразно відчувається пісенно-романсова основа, інтонації українського міського мелосу. Та це й не дивно, адже він українець».

О. Серов

«Бортнянський виробив, зберігши свою силу, на декілька поколінь наперед гомофонно-гармонічний стиль з характерними зворотами. Ці типові звороти потрапили не тільки до Глінки, а й до Чайковського, Римського-Корсакова та Бородіна».

Б. Асаф'єв

Впишіть в речення пропущені слова.

Народився композитор 26 жовтня _____ р. у м. Глухові (як і М. _____). Спочатку він також навчається

*Бортнянський
Дмитро Степанович*

у _____ школі, але вже 1759 р. завдяки винятковим музичним здібностям й прекрасному _____ переїздить до _____, де його, як і десятки інших талановитих українських юнаків, зараховують до _____ капели. Тут він продовжує музичну освіту під керівництвом першого диригента капели Марка _____ та італійського композитора _____, співає у церкві та _____. У віці _____ років йому, як і Березовському, теж призначають стипендію – пансіон для навчання в Італії, в місті _____, що відоме своїм

першим у світі _____.

Композитор жив в Італії _____ років, написав три опери на міфологічні сюжети: _____, _____, а також _____, _____.

Дорогою до Росії, у _____ р., він затримується у _____, де знайомиться зі славетним італійським композитором і педагогом Антоніо _____. Після повернення композитора відряджають на «малий двір», до намісника престолу великого князя _____. Саме для його _____ Марії Федорівни на її замовлення Д. Бортнянський написав _____ у французькому стилі («_____», «Син – _____», «Свято _____»), збірку романсів, вісім клавірних _____, ансамблі, духовні _____.

У 1795 р. після смерті _____, за клопотанням імператриці _____ Д. Бортнянського призначають директором _____. Саме в цей час він створює свої найкращі духовні концерти: «_____», «_____», «_____». Вони написані на тексти з _____, і лише два присвячені найбільшим святкам _____ – Різду

й Великодню. На відміну від трагічних, напружено-емоційних концертів Березовського, Бортнянський пише _____ з піднесеними настроями музику, що характерно для художнього стилю – _____.

Серед інших церковних творів Бортнянського – причасні, херувімські, наприклад «_____».

Помер композитор у місті _____ у _____ р.

Біля правильних тверджень поставте «+», біля неправильних – «-».

Твердження	+ -
Після смерті Д. Бортнянського його духовні концерти були ненадовго вилучені з церковної практики, тому що своєю «світськістю», радісним настроєм не відповідали указам царя і новим правилам богослужіння.	
Д. Бортнянський – найславетніший український композитор, «улюбленець долі», який здобув визнання за життя.	
Видатному музиканту призначили стипендію (пансіон) для навчання в Німеччині.	
«Всього потроху і все в міру» – такий класичний девіз Д. Бортнянського.	
Більшість творів Д. Бортнянського було загублено.	
Творча спадщина композитора – близько 200 творів: понад тридцять хорових концертів, шість опер, пісні, сонати, камерні ансамблі.	
Д. Бортнянський створив перші класичні зразки сонат в українській музиці.	
Основа музичної мови композитора – традиції вітчизняного хорового співу, українська народна пісня, класичний європейський професіоналізм.	
Д. Бортнянський є представником Відродження в українській музиці.	

Клавірні твори. Соната для клавіру До-мажор

3

Заповніть таблицю «Соната До-мажор».

Перша частина
Форма, особливості: _____ _____
Темп: _____
Головна партія (тональність, характер): _____ _____
Характер тем, інтонаційність: _____ _____ _____
Друга частина
Форма: _____
Темп: _____
Характер тем: _____ _____ _____
Третя частина
Форма: _____
Темп: _____
Характер тем: _____ _____ _____

Духовні хорові твори

4

Напишіть розширене визначення понять.

1. Духовна музика – це _____.
2. Основними жанрами духовної музики православної церкви є _____.
3. Псалом – це _____.
4. Стіхира, тропар, кондак, величання входять до _____.

5. Літургія – це _____
6. Партесний спів – це _____
7. Хоровий концерт – це _____
8. Херувимська – це _____

Хоровий концерт № 15 «Прийдіте, воспоем»

Дайте відповіді на запитання.

1. До якого церковного свята приурочений цей концерт? _____
2. Скільки у ньому частин? _____
3. Яку назву та характер мають кожна з них?
Перша _____
Друга _____
Третя _____
4. З яким жанром європейської музики зближує концерт така тричастинна структура? _____
5. Які традиційні українські інтонації є в темах концерту? _____
6. Який класичний девіз Д. Бортнянського? _____

Заповніть пропуски в реченнях.

Хоровий концерт № ____ «Возведох очі мої» покладений на текст _____ №120. Композитор, передаючи сутність першої строфи псалму « _____ » ніби піднімає мелодію з соло _____ до високих голосів. Будова концерту _____, одночастинна, причому кожна _____ підводить до кульмінації на словах «Господь _____». Серед важливих композиторських прийомів – застосування символічних барочних «фігур» (нотний малюнок на словах «от всякого зла» нагадує звивання змія-спокусника); _____ прийомів *stretto*, канону.

Як і в хоровому концерті «Возведох очі мої», так і в концерті № ____ «Господи, хто обітаєт в жилищі твоїм» мелодизм засновано

на _____ інтонаціях. Будова його збігається з концертом № 15 «_____» – _____ частини.

7 Підкресліть в кожному реченні варіанти, що відповідають правильним твердженням про хорову музику та «Херувімську» № 7 Д. Бортнянського.

1. Поряд з багатоголосними хорами Д. Бортнянський писав і
а) одночастинні хори для дво- чи триголосного хору;
б) одноголосні канти; **в)** циклічні ораторії.
2. Більшість його «Херувімських» – одночастинні хори, їх у нього
а) написано 3; **б)** написано 7; **в)** написано 10.
3. Для них характерні
а) туга та розпач; **б)** піднесена простота, величний урочистий спокій; **в)** зіткнення контрастних тем.
4. «Херувімський» піснеспів входить до
а) поклоніння волхвам; **б)** обряду вінчання; **в)** літургії.
5. «Херувімська» №7 написана у
а) строфічній формі; **б)** дистрофічній формі; **в)** аутентичній формі.
6. Хорова творчість Д. Бортнянського – це
а) наслідування Й. С. Баху; **б)** вершина слов'янської хорової музики а сарелла; **в)** розвиток канонічного знаменного розспіву.
7. Творча спадщина композитора складається з
а) більш ніж 100 хорових творів, в тому числі 35 чотириголосних хорових концертів; **б)** більш ніж із 35 хорових творів та 100 чотириголосних хорових концертів; **в)** «Херувімської» №7, а решту загублено.

А. Ведель (1767–1806)

1 Впишіть відсутні відомості.

Артемій Лук'янович Ведель (Ведельський) – самобутній композитор другої половини XVIII ст., майстер хорового циклічного концерту. Його життя і творчість справді невіддільні від України, від її національних джерел.

Життєвий і творчий шлях Веделя позначений особливим трагізмом – він не мав змоги отримати професійну освіту за кордоном, як М. Березовський і Д. Бортнянський. Він був незаслужено забутий відразу після своєї смерті. Його творча спадщина нечисленна. З бібліотек київських монастирів до нас дійшли оригінали лише кількох хороших духовних творів, решта була втрачена: згоріла під час численних пожеж або попросту загублена.

Єдиний жанр, до якого він звертався – духовний концерт, але в ньому він створив невмирущі шедеври.

Впишіть відсутні відомості.

Меморіальна дошка

А. Веделю роботи І. Гречаника

Артемій Ведель народився в _____ приблизно _____ р. в родині заможного київського _____. Батько займався _____, його роботи високо цінувались.

З 1776 до 1787 р. Артемій Ведель здобув _____ та _____ освіту в _____. Навчаючись у філософському класі, він почав _____ в хорі. Як винятково здібний учень, Артемій став першою _____ оркестру та _____ академічного хору, який справедливо називали «_____». Великим успіхом користувались його _____

_____. У цей час з'являються перші його творчі спроби – _____ на тексти з Псалтиря.

Після закінчення навчання в _____ А. Ведель отримує пропозицію від _____: посаду _____ його капели і _____ у Сенатській канцелярії. Композитор приймає запрошення _____ і їде до Москви.

Після його смерті Ведель 1794 р. повернувся назад до _____, де генерал Леванідов запросив його _____

керувати _____. Там він став спочатку поручиком, а потім _____ і _____. Хор вважався найкращим у Києві. Це був період гучного успіху й розквіту композиторського таланту А. Веделя. Тоді він написав найвідоміші концерти «_____», «_____», «_____».

У 1795 р. Леванідов отримав призначення до _____, і А. Ведель теж переїхав з ним. У місті композитор розгорнув активну музично-культурну діяльність, вів _____ Казенного училища, набирав і готував _____ до придворної _____ капели. Саме завдяки капелі Казенного училища А. Ведель у 1796 р. познайомився з _____. Написав в цей час пройняті почуттям глибокої людяності духовні хорові концерти «_____», «_____».

Після смерті _____ її син _____ посилає у відставку всіх ставлеників імператриці, серед них був і _____.

А. Ведель знову повертається до _____.

Павло I «_____ наказом» забороняє виконання духовних _____ у церквах, вбачаючи в цьому небажаний вплив католицизму. Для А. Веделя це означає кінець його _____.

Композитор шукає останнього порятунку в глибокій вірі в Бога. В 1799 р. він стає послушником _____ лаври. Він був прикладом для братії в покорі, терпеливості та сумлінності служіння. Прожив композитор у лаврі трохи більше року.

Коли він перебував в лаврі, відбулися дивні події, деякі обставини яких так і залишаються досі нез'ясовними. Композитор написав листа до Павла I з проханням скасувати указ про заборону церковного співу. Після цього композитор зник з Києва.

Наприкінці весни того самого року було знайдено книжку «Служба Нилу Столбенському», де на порожніх сторінках Веделевою рукою у символічній формі було написано пророцтво про вбивство чинного царя Павла I та названо його вбивцю. Проти А. Веделя негайно порушили секретну справу. Саме через секретність справи все, що відбувалося в той період, вкрито таємницею.

А. Веделя почали розшукувати й невдовзі затримали в _____, переправили до Києва та ув'язнили в _____, де перебували _____ хворі. Йому, славетному митцеві, твори якого виконувались в найбільших церквах Києва, «не давали ані пера, ані чорнила» (щоб не писав музики).

У божевільні, де йому довелося прожити довгих _____ років, він зовсім занепавав духом і до творчого життя так і не повернувся.

Лише напередодні смерті батькові вдалося забрати його додому. Проживши кілька місяців, він помер на _____ році життя, 1808 року.

Поховано Артемія Веделя на подільському Щекавицькому кладовищі. Нині воно повністю зруйноване, й де була могила А. Веделя, невідомо.

Хоровий концерт «Доколе, Господи, забудеши мя»

Доколе, Господи, зовсім будеш мене забувати?

Доки ховатимеш лице своє від мене?

Доки буде мій ворог знущатись надо мною?

Зглянься і вислухай мене,

Просвіти мої очі, щоб не заснути смертю,

Щоб не казав ворог: «Я його подужав».

Я ж надіявся на твою ласку.

Нехай радіє моє серце твоїм порятунком.

Заспіваю Господові, бо добро мені вдіяв.

Заповніть таблицю.

Перша частина	
Назва:	_____
Темп, тональність:	_____
Характер музики:	_____
_____	_____
Прийоми розвитку:	_____
_____	_____
_____	_____
Друга частина	
Назва:	_____
Темп, тональність:	_____
Форма:	_____
Характер музики:	_____
_____	_____
Прийоми розвитку:	_____
_____	_____
_____	_____

Третя частина

Назва: _____
Форма: _____
Характер музики: _____
Темп, тональність: _____
_____
Прийоми розвитку: _____
_____

Якось, під час виконання капелою Леванідова цього концерту в Михайлівському монастирі, присутній на службі князь Дашков, який перебував на той час у Києві, «в захопленні зняв із себе золотий шарф і подарував його Веделеві, додавши п'ятдесят червонців».

4 Дайте відповіді на запитання.

1. До якого періоду творчості належить хоровий концерт «Доколе, Господи, забудеши мя»? _____.
2. Яке літературне джерело покладено в основу концерту? _____.
3. До яких українських пісенних джерел наближена музична мова концерту? _____.
4. Звідки А. Ведель запозичив принцип чергування ансамблевих епізодів з хоровими? _____.
5. Яка особливість музики А. Веделя викликала невдоволення церковників? Чому? _____.
6. Які відомі твори А. Веделя дійшли до нашого часу? _____.

5 Ким ці люди доводяться А. Веделю? Яку роль вони відіграли в його житті?

Генерал-губернатор Єропкін _____
Генерал Леванідов _____

Цар Павло I _____

Д. Бортнянський _____

Митрополит і архімандрит Києво-Печерської лаври Ієрофей (Малицький) _____

6

Біля правильних тверджень поставте знак «+», біля неправильних – «-».

Твердження	±
А. Ведель отримав професійну музичну освіту в Болоньї.	
В основі хорового концерту «Доколе, Господи, забудеши мя» лежить Давидів псалом №12.	
Концерт «Доколе, Господи, забудеши мя» складається з чотирьох частин.	
А. Ведель написав першу українську оперу «Демофонт».	
А. Ведель був першою скрипкою оркестру та диригентом академічного хору Києво-Могилянської академії.	
Творчість А. Веделя є вершиною Віденської класичної школи.	
В Києві А. Ведель створив хор «із солдатських дітей і вольних людей».	

ТЕМА 35

Підсумковий урок за темою

«Українська культура епохи класицизму»

1

Виберіть правильну відповідь і підкресліть її.

- Хоровий концерт – це
  - багаточастинний твір для хору та солістів, написаний на духовний текст, для виконання під час католицького богослужіння;
  - тип музики, в якому всі голоси рівноправні і мають самостійні мелодії;
  - старовинний жанр духовної музики, поліфонічний вокальний або вокально-інструментальний твір.
- Літургія – це
  - старовинний жанр духовної музики, поліфонічний вокально-інструментальний твір;

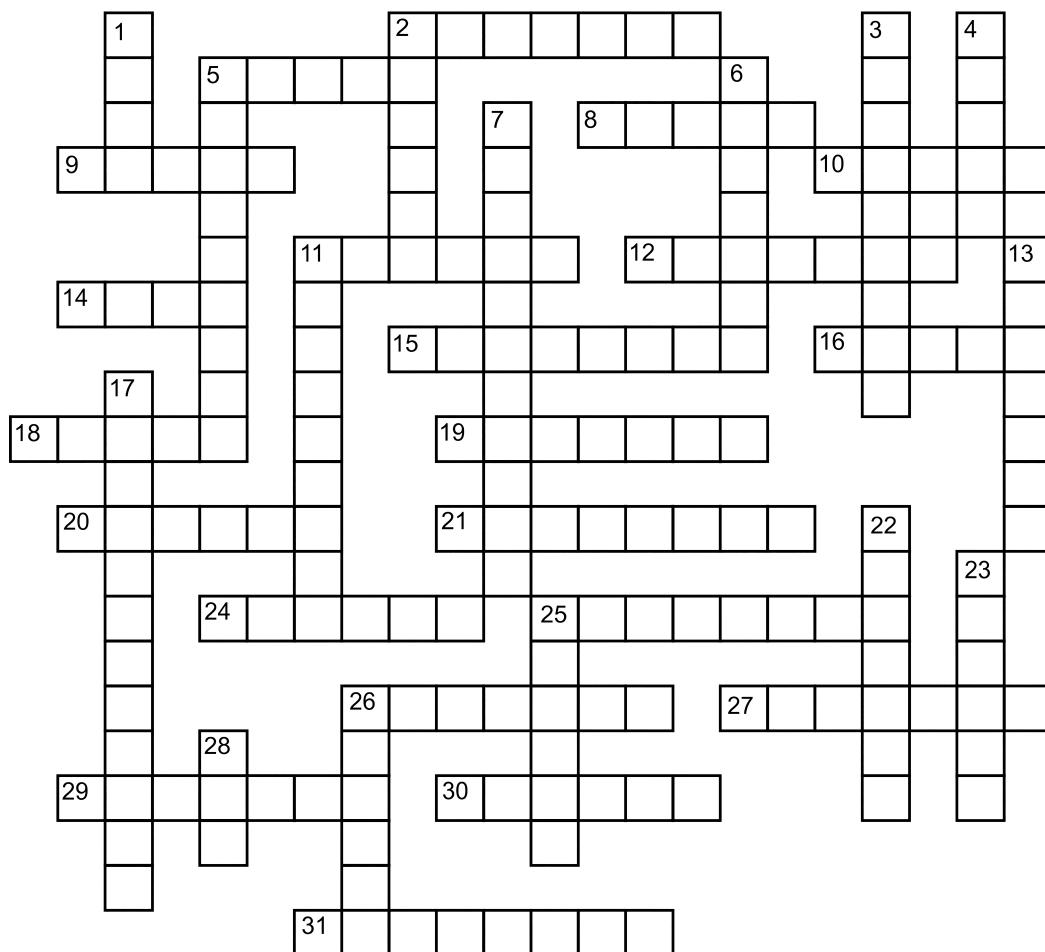
- таємний середньовічний чернечий орден;
  - християнське богослужіння, що супроводжується співом, а в католицькій церкві ще й інструментальною музикою.
3. Духовна музика – це
    - музичні твори, що складаються з чотирьох частин;
    - вокально-інструментальні твори на релігійні сюжети;
    - музично-хореографічна вистава.
  4. Херувимська – це
    - вокальна музика у супроводі шумового оркестру;
    - духовний вокальний твір;
    - вокальна музика для залучення потойбічних сил.
  5. Д. Бортнянський – майстер написання
    - балетів;
    - симфоній;
    - хорових концертів;
    - оперет.
  6. У музиці М. Березовського переважають настрої
    - піднесено-тріумфальні;
    - безтурботно-споглядальні;
    - лірико-драматичні;
    - трагедійні.
  7. А. Ведель писав
    - естрадну музику;
    - симфонічну музику;
    - духовну музику.

Розгадайте кросворд.

По горизонталі:

2. Видатний композитор і педагог Болонської академії, який став учителем М.Березовського та В.Моцарта. 5. Ім'я великого князя, в подальшому імператора, у якого служив М.Березовський в Оранієнбаумі. 8. Вокальний голос А.Веделя. 9. Назва найбільших і найвпливовіших чоловічих монастирів, які підпорядковувались вищому церковному органу країни. В одному з таких монастирів жив приблизно рік А.Ведель. 10. Назва опери Д Бортнянського написана на міфічний сюжет, «Квін ...». 11. Побутова пісня духовного змісту, лірико-епічного характеру, з елементами моралі. 12. Місто, в якому був створений перший в світі публічний оперний театр. 14. Жанр, триголосна світська побутова пісня куплетної будови. 15. Не закінчена

опера М.Березовського. 16. Одна з опер Д.Бортнянського, написана у французькому стилі для великого князя Павла Петровича. 18. Жанр твору «Син-суперник». 19. Прізвище італійського композитора, у якого навчався Д.Бортнянський у Петербурзі при Придворній співочій капелі. 20. Прізвище композитора, який написав хоролий концерт «Доколе, Господи, забудеши мя». 21. Традиційна назва служби Божої у православній та греко-католицькій церквах, а точніше – богослужіння з приношенням Святих Дарів. 24. Країна, в якій навчалися Д. Бортнянський та М. Березовський. 25. Ім'я цариці, посланцю якої Г. Сковорода, мовив – «Скажіть цариці, що я не покину України – мені дудка й вівця дорожчі царського вінця». 26. Жанр, який народився в творчості М.Березовського, отримав назву «Циклічний хоролий ...». 27. Твір «В молитвах неусыпающую Богородицу» А. Велдея – відноситься до жанру ... концерт. 29. Музичний інструмент,

яким досконало володів А.Ведель. 30. Музичний жанр до якого звертався у 80-90 роки XVIII ст. Д. Бортнянський і написав у ньому 6 творів. 31. Ім'я дружини М. Березовського.

По вертикалі:

1. Музична форма в якій написана перша частина хорового концерту М.Березовського «Не отвержи мене во время старости». 2. Місто, де А.Ведель перебував на службі у генерал-губернатора П. Єропікіна. 3. Знаменитий генерал, за яким А.Ведель поїхав до Харкова 4. Одна з опер Д.Бортнянського написана на міфічний сюжет, створена в італійський період життя композитора. 6. Місто в Італії, де знаходилась відома філармонічна академія, іноземним членом якої став у 1771 році М. Березовський. 7. Музичний термін, момент найвищої напруги в музичному творі або якоїсь відносно завершеної частини. 11. Лавра, в якій А. Ведель був послушником, мала назву Києво-.... 13. Відомий італійський композитор з яким Д. Бортнянський знайомиться у Відні – Антоніо ... . 17. Прізвище композитора, що написав оперу «Демофонт». 22. Місто, один з культурних центрів Італії, яке відвідав Д.Бортнянський з метою поглиблення професійних композиторських знань. 23. Прізвище засновника Києво-Могилянської академії. 25. Одна з опер Д. Бортнянського, написана на міфічний сюжет. 26. Інструмент, для якого написав сонату Домажор Д. Бортнянський. 28. Місто, в якому знаходиться серце католицької віри, – Ватикан. До цього міста їздив Д. Бортнянський.

3

Напишіть ім'я композитора та назви поданих музичних епізодів.

1		
2		
3		

4		
5	<p>Соло <i>p</i></p> <p>Не от-вер-жи ме-не по вре-мя</p> <p>Соло <i>p</i></p> <p>Не от-вер-жи ме-не по вре-мя ста-рос-ти, не от</p>	
6	<p>Соло <i>p</i></p> <p>Воз-ве-дох о-чи мо-и в го-ри, воз-ве-дох о-чи мо-и в го</p>	
7	<p>Ой ти, пта-шко жов-то-бо-ка, не кла-ди гніз-да зви-со-ка!</p> <p>Кла-ди ж йо-го низь-ко в ям-ці, хо-вай, ді-ток, у зе-ле-ній грав-ці.</p>	
8	<p><i>f</i> При-и-ди-те, при-и-ди-те, вос-по-им</p> <p><i>f</i> При-и-ди-те, при-и-ди-те, вос-по-им, вос-по-им,</p> <p><i>f</i> При-и-ди-те, при-и-ди-те, вос-по-им, вос-по-им,</p> <p><i>f</i> При-и-ди-те, при-и-ди-те, вос-по-им, вос-по-им,</p>	
9	<p>Да по-сты</p> <p><i>f</i> Да по-сты-дят-ся и из-чез-нут</p> <p>Да по-сты-дят-ся и из-чез-нут о-кле-ве-та-ю-щи-и ду-шу</p>	
10	<p>Вся-ко-му го-ро-ду нрав і пра-ва, вся-кій і-мі-є свій ум го-ло-ва.</p>	

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І

МУЗИЧНА КУЛЬТУРА ВІД СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ ДО ЕПОХИ БАРОКО

ТЕМА 1 Огляд основних етапів розвитку світової музичної культури	3
ТЕМА 2 Музична культура. Стародавнього світу	4
ТЕМА 3 Музична культура Середньовіччя	9
ТЕМА 4 Музична культура Київської Русі	11
ТЕМА 5 Музична культура епохи Відродження	15
ТЕМИ 6-7 Бароко в західноєвропейській музиці. Зародження і розвиток опери у XVII–XVIII ст. Інструментальна музика епохи бароко. А. Вівальді. Концерти «Чотири пори року»	19

РОЗДІЛ ІІ

МУЗИЧНА КУЛЬТУРА ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ НА МЕЖІ XVII ТА XVIII СТ. ТВОРЧІСТЬ ГЕНДЕЛЯ І БАХА ЯК НОВИЙ ЕТАП В ІСТОРІЇ СВІТОВОЇ МУЗИКИ

ТЕМА 8 Г.Ф. Гендель (1685–1759)	26
ТЕМИ 9-12 Й.С. Бах (1685–1750)	30

РОЗДІЛ ІІІ

УКРАЇНСЬКА МУЗИКА ЕПОХИ БАРОКО

ТЕМА 13 Розвиток професійної музики. Канти	49
ТЕМА 14 Партесний концерт. М. Дилецький (1630–1680). Творчий портрет	53
ТЕМА 15 Г. Сковорода (1722–1794). Філософ, поет і композитор	55
ТЕМА 16 Підсумковий урок	60

РОЗДІЛ ІV

ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКА МУЗИКА ЕПОХИ КЛАСИЦИЗМУ

ТЕМА 17 Загальна характеристика класицизму як стилю в мистецтві другої половини XVIII – першої чверті XIX ст.	61
ТЕМИ 18-21 Й. Гайдн (1732–1809)	65
ТЕМИ 22-26 В. А. Моцарт (1756–1791). Біографія та короткий огляд творчості	78
ТЕМИ 27-30 Л. Бетховен (1770–1827)	93

РОЗДІЛ V

УКРАЇНСЬКА МУЗИКА ЕПОХИ КЛАСИЦИЗМУ

ТЕМА 31 М. Березовський (бл. 1745–1777) Біографія та короткий огляд творчості	109
ТЕМИ 32-33 Д. Бортнянський (1752–1825)	114
ТЕМА 34 А. Ведель (1767–1806)	119
ТЕМА 35 Підсумковий урок за темою «Українська культура епохи класицизму»	124